

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET ÉS
KÉPZŐMŰVÉSZETI LEKTORÁTUS FOLYÓIRATA

2007. NOVEMBER

12/5

TARTALOM

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

Mók Ildikó: A tatabányai kistérség közművelődési koncepciója 1

Török József: Új irányok és arányok. A megyei művelődési központokról két tételben 29

Bordás István: A kulturális alapellátás lehetséges feladatai és szinterei Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A jósvafői (2007. február 2-4.) és miskolci (május 14.) műhelymunka 36

Németh János István: A közművelődés helye és szerepe a kistérségben 41

KUTATÁS

G. Furulyás Katalin: A megyei (fővárosi) közművelődési szakmai tanácsadás és szolgáltatás feladatai 46

MŰVELŐDÉSI OTTHONI ALTERNATÍVÁK

Beke Pál: Fejlesztési javaslat Hajdúnánás közművelődési, és ezen belül közösségi művelődési rendszerének modernizálására 62

ARCKÉPEK

Gelencsér Katalin II. (Kálóczy Katalin) 71

INTERJÚ

Interjú Borbáth Erikával – Gondolat – Jel, az MRI Kossuth Rádió kulturális hetilapja (Szénási Sándor – Hutterer Ingrid) 83

Interjú Pál Miklósnéval (Pordány Sarolta) 85

Interjú Csabán Béla polgármesterrel – Civil Rádió, FM 98, Az emberi hang. Demokrácia MOST! (Kovács Edit – Péterfi Ferenc) 89

Rövid interjú Pozsony Ferenc néprajzossal (Mátyus Aliz) 93

ERDÉLYI ARCOK

Cseke Péter: Sütő András (1927 – 2006.) 95

TANULMÁNY

Antal György: A csíki székelők és a gyimesi csángók identitástudatáról 98

KÖNYVBEMUTATÁS – ÍRÁSOKKAL

(Írások a Jászsági Évkönyvből – 2007.)

Wirth István: Fejezetek a jászberényi tanítóképzés történetéből 102

Szarvák Tibor: Információtársadalom-elképzelések az Észak-Alföldön és a Tisza völgyében 105

Fodor István Ferenc: Jászközhalmi civil szerveződések 107

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Beszámoló a XII. Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napokról (Dáné Tibor Kálmán) 111

IFJÚSÁG

Deák Péter: A fantasy és a science-fiction irodalom kapcsolata 117

APROPÓ

Tóth Zsuzsanna: Apropó – színjátszás...2. Kérdések, válaszfélek, információk – a gyakorlat szemszögéből 119

KÖNYVRÉSZLET

Kemsei István: Jakab apostol: Az igazság és tévedés (Esszé) 121

SZERZŐINK 124

nka

A Szín – Közösségi Művelődés a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jelenik meg.

SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS 12/5 – 2007. november

A Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus folyóirata. Megjelenik kéthavonta. Szerkesztőbizottság elnöke FÖLDIÁK ANDRÁS. Tagjai: G. Furulyás Katalin, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna. Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ. Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BORBÁTH ERIKA. A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. – Titkára: Szeder Erika. Tel: 225-60-07, e-mail: szedere@mimi.hu. Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764. E-mail: kalmari@mimi.hu, matyus.alice@chello.hu – A folyóirat internetes elérési címe: www.mimi.hu/ kiadványok. A lapot Szüts Eszter festőművész tervezte. E számunkat bz rajzokkal illusztráltuk. Nyomda: CopyCat, 1054 Budapest, Alkotmány u.18. ISSN 1416-6925.

KULTURÁLIS TERVEZÉS A TATABÁNYAI KISTÉRSÉGBEN

A SZÍN- Közösségi Művelődés 12./2-3. számában megjelent a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, valamint a Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás együttműködésében megvalósult kulturális tervezési program első, előkészítő (információgyűjtő és -elemző) szakaszának összegző tanulmánya. A programot a társulás folytatni kívánta, így 2007 szeptemberében - októberében három workshop, illetve tréning során elkészült a kistérség kulturális koncepciója. Az alábbiakban a tervezési folyamat egy közbelső, illetve a végső dokumentumát adjuk közre. Az első a három tervezői workshop vezetői összefoglalója, amely – úgy gondoljuk – hasz-

nosítható megállapításokat, következtetéseket tartalmaz a másutt megvalósuló kistérségi kulturális tervezés során is. A második a tatabányai kistérség kulturális koncepciója. Tudomásunk szerint ez idáig kevés kistérségben készült el hasonló dokumentum, így ennek közreadását inspirációnak, gondolatébresztőnek szánjuk.

A vezetői összefoglaló egyes megállapításai értelemszerűen belkerültek a kulturális koncepció szövegébe, így némely mondat többször felbukkan a következő oldalakon. A maguk helyén azonban a gondolatmenet szerves részei, emiatt az ismétlődéseket nem távolítottuk el egyik helyről sem.

MÓK ILDIKÓ

*A tatabányai kistérség kulturális koncepciójának kidolgozása,
tervező és partnerségépítő tréningek lebonyolítása*

Vezetői összefoglaló

A program vezetői:

Salamon Hugó – 4EL Kft, ügyvezető igazgató, vezető tréner, tanácsadó

Mók Ildikó – a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus Regionális Programok Főosztálya vezetője

Boross Gabriella – A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás kistérségi menedzsere

Dr. Nagy Andrea – A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás munkatársa

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójának elkészítésére, illetve a Kistérségi Kulturális Kerekasztal tagjainak felkészítésére irányuló tréningorozat lebonyolítása során leszűrhető tapasztalatok megerősítették azt az országosan is jellemző tény, mely szerint a statisztikai kistérségekhez tartozó települések között alig van vagy nincs aktív kulturális kapcsolat, gyenge a közös identitás, elvértve akad együttműködés. Ezek felelősítése pedig alapvető követelmény a jelen tervezési időszak alatt lehívható uniós és hazai fejlesztési források elnyeréséért induló versenyfutásban. A súlyos gondokkal terhelt önkormányzatok, illetve a települések kulturális életének alakítói, szereplői ma még inkább a saját fejlesztési elképzeléseik önálló megvalósításában gondolkodnak. Ha fel is merül az együttműködések szükségszerűsége, a cselekvésig inkább a kényszer, mintsem az előrelátó gondolkodás juttatja el őket. Az első lépések megtétele a kistérséghez tartozó települések partneri együttműködéseire felé vezető úton nem csupán a régi beidegződések miatt nehéz. Nehéz azért is, mert még az egymás szomszédságában lévő falvak, városok lakossága is keveset tud egymásról, nem is beszélve a 30-40 km távolságra lévőkről. A történelmi léptékekkel mérve közös történelmi gyökerek a jelenben nem képeznek egymáshoz szervesen kapcsolódó kultúrát, kevés az átjárás, a közös élmény és a tapasztalat. Az egymás nem ismeréséből fakadó bizalmatlanság, távolságtartás nem szüntethető meg egyik napról a másikra, de kis lépésekben haladva bizonyára igen. Mi nyújthatna ehhez nagyobb segítséget, mint a kulturális együttműködések és közösségi kapcsolatok közös fejlesztése, rendszeressé tétele? A bizalom és az együttműködés természetesen ezen a területen sem alakítható ki vezényszórára. Az érintettek saját belátásán, felismerésén és aktív, önálló cselekvésén alapuló partneri kapcsolatok hordozzák a közös siker lehetőségét.

Éppen ezért a tervezési és partnerségépítő tréningek programjának előkészítése és megvalósítása során mindvégig a széles körű társadalmi és szakmai részvétel biztosítására, illetve a korszerű módszertani ismeretek és eszköztár átadására és megismertetésére törekedtünk. A program egyik fontos célkitűzése az volt, hogy a kistérség településeinek kulturális szakemberei, az ezen a területen dolgozó önkéntesek illetve a részt vevő döntéshozók megismerjék egymást, kialakuljanak a személyes kapcsolatok, megteremtődjön a bizalom légköre, megalapozódjanak a partneri kapcsolatok. Cél volt továbbá, hogy a résztvevők ismereteket szerezzenek az együttműködéshez szükséges emberi készségek, kompetenciák felmérésének és fejlesztésének lehetőségeiről, a különbözőségek erőforrásként való kezelésének fontosságáról, szembesüljenek önmaguk ilyen irányú beállítódásaival, erőforrásaival. Kiindulásunk helyességét a résztvevők programmal kapcsolatos elvárásai is visszaigazolták. A legtöbb résztvevő kiemelte a tapasztalatok cseréjének, a valódi, tartalmas együttműködések elindulásának, a közös tervezésnek, a programok egyeztetésének fontosságát, a szomszédos települések és a kultúra területén aktívan dolgozók megismerését. A résztvevők nyitottak voltak az új ismeretekre, igényként fogalmazták meg új munkamódszerek, pályázati lehetőségek megismerését.

A kistérség kulturális szakemberei illetve önkéntesei számos, az együttműködésre vonatkozó pozitív és negatív tapasztalattal rendelkeznek. Ezek nagymértékben befolyásolhatják a jövőbeni partnerségi kapcsolatok sikerét, éppen ezért ezek kezelésére nagy hangsúlyt fektettünk. A bizalmatlanság és a pesszimizmus kezelése érdekében fontos lépés volt, hogy a résztvevők kölcsönösen megismerték egymás ilyen irányú tapasztalata-

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

it, fenntartásait. A személyes gétek lebontásának egyszerű és bevált eszköze a párbeszéd, a beszélgetés. Ennek hasznát és használhatóságát – értéklő visszajelzéseik szerint – megtapasztalták a tréningek résztvevői. A pénzügyi lehetőségekben, a szervezeti keretekben, a régi beidegződésekben testet öltő nehézségek leküzdése – pénzihiány, a személyes ambíciók vagy sérelmek előtérbe helyezése a közös érdekekkel szemben, az érdektelenség – már nagyobb közös erőfeszítést kíván. A megoldás kulcsát a résztvevők is a közös tervezésben, az együttműködésben, az információk cseréjének hatékonyabbá tételében és a pályázati lehetőségek jobb kihasználásában látják. A siker érdekében a tréning résztvevőit megismertettük a személyes, illetve a közösségi szintű együttműködéshez, partnerséghez szükséges módszertani ismeretekkel és eszköztárral.

Az első tréning keretében, tanácsadói előadás során megtörtént a partneri együttműködésben való hatékony munkához szükséges ismeretek átadása, majd az egyéni attitűdöket, képességeket és kompetenciákat felmérő MBTI modell ismertetése. A problémamegoldó folyamatban való különböző viselkedésmódok, a változásokhoz való személyes viszony tipológiáját mérő MBTI-kérdőív egyéni kitöltése és értékelése, majd az egyes típusokhoz tartozó elemzések megismerése során a hangsúlyt az önismeret javításán túl arra helyeztük, hogy a módszer elsajátításával és alkalmazásával egy olyan eszközt adjunk a résztvevők kezébe, amelyet hatékonyan tudnak alkalmazni partnerségi csoportok szervezetének, munkamegosztásának kialakítása, projekt-team tagok kiválasztása során.

Ezt követően a partneri együttműködés másik fontos feltétele, a konfliktuskezelés tudatosabbá, hatékonyabbá tétele történt. A kérdőívek egyéni kitöltése, majd feldolgozása és kiértékelése révén a résztvevők szembesültek saját rejtett vagy kevésbé ismert attitűdjükkal, annak szerepével és hatásával a különböző konfliktusok kezelése során. Egyben újabb eszközt kaptak ahhoz, hogy a vezetésük alatt álló emberek beállítódásait a célok elérése érdekében hatékonyan tudják kezelni a jelenlegi, illetve a jövőbeli partnerségi csoportokban.

A tatabányai kistérségi kulturális koncepció megalkotásának folyamata az előkészítő, clemző szakasz első lépésaitől kezdődően, következetesen a társadalmi tervezés metodikájára és szakmai alapelveire épül. Ennek az a lényege, hogy a fejlesztési igények megfogalmazása, a fő irányok kijelölése, majd a konkrét cselekvési tervek kidolgozása széles körű közösségi és szakmai egyeztetések után, az érintettek bevonásával, részvételével és a végrehajtás folyamatára is vonatkozó aktív szerepvállalásával történik. Ennek megfelelően – támaszkodva és hivatkozva az előkészítő szakaszban megszületett, a települések történelméről, a jelen kulturális helyzetéről feltáró és összegző dokumentumra – a második tréning során megtörtént a települések saját kulturális - közösségi helyzetének elemzése, az erősségek és a gyengeségek, illetve a lehetőségek és a veszélyek számbavétele. Mindezek kölcsönös bemutatása, ismertetése után pedig sor került a kistérség egészére vonatkozó közös helyzetkép megrajzolására, az együttgondolkodás, a közös tervezés alapját képező azonos értékítélet megfogalmazására. Végül az analízis eredményének szintetizálása, komplex szemléletre történő megfogalmazódott a közös jövőképelemek, a fejlesztési lehetőségek.

A második tréning a kulturális koncepció megalkotásának fontos megalapozó munkáit végezte el, számos szempontot és információt gyűjtött össze. A települések képviselői a kistérség erősségeként értékelték a vonzó természeti környezetet és a jó

földrajzi elhelyezkedést, a sokszínű és intenzíven ápoltnak nemzeti-ségi, valamint bányász-hagyományokat. Értéknek tekintik a meglévő kulturális intézményeket, az országos hírű amatőr könnyűzenei bázist, valamint a már kialakult, jól működő, illetve a most kezdeményezett, csíráiban létező együttműködéseket.

Ugyanakkor fontos, a tervezés és az együttműködések kialakítása során szem előtt tartandó gyengeség, hogy a települések nem ismerik egymást, az információk településen belül és a települések között is nehézkesen áramlanak, a kistérségi szintűek jobbra el sem jutnak a falvak lakosságához. Hiányoznak a közös célok, jelenleg mindenki csak a maga keretei között gondolkodik. Ennek részben az egymás nem ismeréséből adódó bizalmatlanság, részben a források megszerzése miatti versenyhelyzetből következő érdekellentét lehet az oka.

Az erősségeket, a különleges helyi értékeket, valamint a meglévő, de kezelhető gyengeségeket egyaránt szem előtt tartva, a tatabányai kistérség előtt számos olyan lehetőség áll, amelyek kulturális és közösségi téren fejleszthetik a kistérség egészét és településeit. A megfogalmazott lehetőségek közé tartozik a szervezeti kérdések megoldása, amely meglévő szervezetek és együttműködések aktív és hatékony működtetését, illetve új szervezetek létrehozását egyaránt jelenti. Fontos és hangsúlyos lehetőség olyan programok és rendezvények szervezése, amelyek a kistérség erősségeit, értékeit használják ki. A közös kulturális stratégia megalkotása, valamint a kistérségi identitás kialakulását segítő, ugyanakkor kommunikációs, marketing eszköznek is tekinthető közös arculat kialakítása szintén támogathatja a tatabányai kistérség kulturális fejlesztését.

A harmadik tréning során megtörtént a résztvevők által összegyűjtött fejlesztési javaslatok, ötletek tematizálása és rangsorolása, majd kiválasztották egyrészt azokat a témákat, amelyek projektté fejlesztése a legfontosabb lenne a kistérség kulturális, közösségi fejlesztése szempontjából, másrészt azokat, amelyek projektté fejlesztése legelőbb megkezdhető. Ezek az információk fontos részét képezik a jövőorientált kulturális koncepció kidolgozásának.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójában javasolt fő fejlesztési irányok:

- Az egyik fő fejlesztési irány a részben nagyobb lélegzetű, a kistérség valamennyi települését érintő, egymás értékeinek megismerését szolgáló, ezáltal identitás-teremtő programok szervezése, részben infrastrukturális fejlesztések.
- A másik stratégiai fejlesztési irány a kistérség kulturális együttműködését fejlesztő szervezetek létrehozása, a meglévők hatékony működtetése.
- A harmadik fontos fejlesztési csomag a kivételes történelmi emlékekre, a közös nemzeti-ségi hagyományokra és a kiemelkedő természeti értékekre alapozott kistérségi szintű programok szervezése – amelyek egyben hosszú távon turisztikai vonzerőként is segíthetik a települések fejlődését.
- A negyedik fejlesztési irány a kistérség településeinek lakossága közötti kommunikációs csatornák, eszközök megteremtése és működtetése, mintegy előfeltételként a közös tervezési folyamatnak és a partnerségi együttműködésnek.

A tematizált és rangsorolt fejlesztési ötletek, javaslatok közül kiválasztásra kerültek azok a kezdeményezések, amelyeket a résztvevők a legfontosabbnak tartanak a kistérség kulturális, közösségi fejlesztése szempontjából, illetve amelyek közös ki-

dolgozását a Kulturális Kerekasztal rövid időn belül meg kívánja kezdeni. Ezekkel a témákkal a csoport tagjai a Kulturális Kerekasztal következő találkozásán kívánnak foglalkozni.

Kidolgozásra kiválasztott projektötletek:

- Kistérségi kulturális portál és elektronikus hírlevél; évszakonként nyomtatott kistérségi programfüzet
- Kistérségi kulturális, gasztronómiai és borna-pok/borverseny
- Szomszédolás – térségi túranap
- Kistérségi Kerekasztal működtetése, változó helyszínnel
- Pályázati team felállítása

A Tatabányai Kistérségi Kulturális Kerekasztal következő találkozásának

- időpontja: 2007. november 6.
- helyszíne: Várgesztes, Faluház
- vendégtája, szervezője: Geiszt Róbert, a Faluház vezetője

A jövőképelemek megfogalmazásán túlmenően a program további részében előtérbe helyeztük a megvalósítást szolgáló gyakorlati ismeretek átadását. A résztvevők megismerkedtek a 2007-2003. közötti időszak kulturális fejlesztéseket szolgáló európai uniós és hazai pályázati rendszereivel és lehetőségeivel, illetve a feladat-megvalósítás legfontosabb összetevőjével, a projekttervezés eszköztárával. Tanácsadói előadás során mutattuk be a problémaelemzés módszereit, a célok megfogalmazását, a projekt megvalósításának szakaszait és azok tartalmát, a célcsoport körülhatárolását, az érintettek és a kockázatok elem-

zésének módszereit. Részletes tájékoztatást kaptak a projekttervezésről, az egyes fejezetek, valamint – a mintaként szolgáló pályázati űrlap fejezetein végighaladva – az EU-s projektadatlapok megfeleléséről. Minden résztvevő megkapta az elhangzott ismeretanyag összefoglalását, a részletes kivonatot a TÁMOP, a TIOP és az ÚMVT kulturális szférát érintő, várható pályázati lehetőségeiről, a hazai pályázatok kiíróiról, részben nyomtatott kézikönyv, részben pedig elektronikus dokumentumok formájában.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójának elkészítése, valamint a tervező és partnerségépítő tréningek során a települések kulturális életének meghatározó személyiségei között létrejöttek a személyes kapcsolatok, kialakult a kölcsönös bizalom és megbecsülés légköre. Felismerték, hogy a fejlesztési források megszerzése, de akár csak a szinten tartás érdekében is minden település és közösség elemi érdeke az együttműködés. Az erre irányuló szándékok megfogalmazódtak, a lehetséges közös fejlesztési irányok kirajzolódtak, néhány konkrét terv kidolgozása elkezdődött. A Kulturális Kerekasztal résztvevői olyan ismeretek és eszközök birtokába jutottak, amelyek lehetővé teszik számukra a közös tervezési folyamatokban, projektek kidolgozásában és megvalósításában való részvételt. A személyes és közösségi fejlesztési folyamat fenntartása érdekében fontos lenne további képzésük, támogatásuk, hiszen a kistérségi társulás illetve a települési önkormányzatok erős támaszra találhatnak bennük a szűkebb és tágabb közösség érdekében végzett munkájuk során.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciója

2007.

„A vidékfejlesztés feladatának kell tekintse a vidéki lakosok regionális önazonosságának erősítését és a közösségi tevékenységek elősegítését... minél erőteljesebben megjeleníteni a kultúra, a közösségi művelődés fontosságát a településfejlesztési koncepcióban... (történjen meg a vidéki élet képességeinek feltárása vétele, fejlesztése, nyilvánosság felé történő megjelenítése)”

(Európa Tanács: Vidéki Térségek Európai Kartája)

1. Bevezető

1.1. Előzmények

A tervezési folyamat első fázisában a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus, valamint a Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás együttműködésében 2006. szeptember - 2007. május között lezajlott a kulturális - tervezési program előkészítő szakasza. Ennek során megtörtént a kistérséghez tartozó települések kulturális helyzetének feltárása, a polgármesterek illetve a helyi kulturális élet szereplőinek kerekasztal-beszélgetése révén a jelenlegi adottságok, valamint a jövőbeni fejlesztési elképzelések részletes felmérése. Elkészült a folyamat összegző tanulmánya, a kistérséghez tartozó települések kulturális értékkatasztere, valamint a program résztvevőiből megalakult a Kistérségi Kulturális Kerekasztal.

A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás az elkezdett tervezési programot folytatni kívánta, így 2007 szeptemberében - októberében három tervező workshop eredményeképpen elkészült a tatabányai kistérség kulturális koncepciója.

1.2. Szakmai alapelvek

„Az európai kontinensre a kulturális sokféleség példátlan fejlettsége és sokszínűsége jellemző. (...) Az európai – és így a magyar – vidék is e kulturális sokszínűség hordozója. (...) Ma már Nyugat-Európában a felzárkózott vidék (...) büszke arra a hagyományörző szerepére – a tájszólásokra, a helyi öltözködési hagyományokra, étkezési és helyi ünnepkultúrára –, amely megmaradt a 21. századra. És már a vidéki ember is elfogadja: mi, városiak ugyanúgy a nemzeti hagyományok részei, alkotói vagyunk, mint ők (...)”

GLATZ FERENC: A VIDÉKI AGYARORSZÁG JÖVŐJE – VITAANYAG*

* A vitaelőadás alaptézisei elhangzottak 2005. március 4-én Az európai vidékfejlesztés kihívásai c. nemzetközi konferencián

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

A települések vonzóvá tétele a felnövekvő generációk számára, a szűkebb pátria megtartó erejének növelése nem lehetséges a közösségi értékek ápolása, a hátrányos helyzetű térségek és rétegek kulturális csélyegyenlőségének javítása, a képzett emberi erőforrás fejlesztése nélkül. Ehhez azonban vonzó, korszerű közösségi terek, színvonalas programok és szolgáltatások, elkötelezett kultúráközvetítők és anyagi források kellene.

A 2007-2013. közötti tervezési időszakban az ágazati illetve a regionális operatív programok (TÁMOP, TIOP, ÚMVP, KD ROP) jelentős, a kulturális intézményrendszer infrastrukturális fejlesztésére, az életen át tartó tanulás támogatására, a lakosság életminőségének javítására, az épített és a szellemi örökség megőrzésére, valamint a települések turisztikai vonzerejének növelését célzó programokra fordítható összegeket fognak tartalmazni. Ezekre a forrásokra azonban csak a települések, intézmények, szervezetek partneri együttműködésen alapuló, kidolgozott, hosszú távon is működőképes projektjeivel lehet a siker reményében pályázni, és a közös célokat az elnyert összegek segítségével megvalósítani.

A kulturális koncepció megalkotásának az a célja, hogy a tatabányai kistérség rendelkezzen a kulturális terület középtávú fejlesztési céljait meghatározó koncepcióval, amelynek alapján kidolgozható a megvalósítást szolgáló kistérségi kulturális stratégia és a fő fejlesztési feladatokat kidolgozó projektek.

A kulturális koncepció feladata a kistérség kulturális helyzetének elemzése, az elérni szándékozott jövőkép és a fő fejlesztési irányok bemutatása. A kulturális koncepció a távlati fejlesztést megalapozó tervdokumentum, amely meghatározza az átfogó fejlesztési célokat, továbbá a fejlesztési programok kidolgozásához szükséges információkat biztosítja a szféra szereplői számára.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciója megalkotásának folyamata az előkészítő, elemző szakasz első lépéseitől kezdődően következetesen a közösségi tervezés metodikájára és szakmai alapelveire épül. Ennek az a lényege, hogy a fejlesztési igények megfogalmazása, a fő irányok kijelölése, majd a konkrét cselekvési tervek kidolgozása széles körű közösségi és szakmai egyeztetések után, az érintettek bevonásával, részvételével és a végrehajtás folyamatára is vonatkozó aktív szerepvállalásával történik.

A kulturális koncepció megalkotásának folyamatában valamennyi település polgármestere, kulturális, közösségi, oktatási, sport- és vallási életének meghatározó szereplői részt vettek. Közel százan járultak hozzá az adatok, információk összegyűjtéséhez, a vélemények és az igények megfogalmazásához, a kistérség kulturális, közösségi fejlesztési irányainak meghatározásához.

1. 3. Vezetői összefoglaló

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójának elkészítésére, illetve a Kistérségi Kulturális Kerekasztal tagjainak felkészítésére irányuló tréningorozat lebonyolítása során leszűrhető tapasztalatok megerősítették azt az országosan is jellemző ténytet, mely szerint a statisztikai kistérségekhez tartozó települések között alig van vagy nincs aktív kulturális kapcsolat, gyenge a közös identitás, elvétve akad együttműködés. Ezek felerősítése pedig alapvető követelmény a jelen tervezési időszak alatt lehívható uniós és hazai fejlesztési források elnyeréséért induló versenyfutásban. A súlyos gondokkal terhelt önkormányzatok, illetve a települések kulturális életének alakítói, szereplői ma még inkább a saját fejlesztési elképzeléseik önálló megvalósításában gondolkodnak. Ha fel is mérül az együttműködések szükségességére, a cselekvésig inkább a kényszer, mintsem az előrelátó gondolkodás juttatja el őket. Az első lépések megtétele a kistérséghez tartozó települések partneri együttműködéseire felé vezető úton nem csupán a régi beidegződések miatt nehéz. Nehéz azért is, mert még az egymás szomszédságában lévő falvak, városok lakossága is keveset tud egymásról, nem is beszélve a 30-40 km távolságra lévőkről. A történelmi léptékel mérve közös gyökerek a jelenben nem képeznek egymáshoz szervesen kapcsolódó kultúrát, kevés az átjárás, a közös élmény és tapasztalat. Az egymás nem ismeréséből fakadó bizalmatlanság, távolságtartás nem szüntethető meg egyik napról a másikra, de kis lépésekben haladva bizonyára igen. Mi nyújthatna ehhez nagyobb segítséget, mint a kulturális együttműködések és a közösségi kapcsolatok közös fejlesztése, rendszeressé tétele? A bizalom és az együttműködés természetesen ezen a területen sem alakítható ki vezényszóra. Az érintettek saját belátásán, felismerésén és aktív, önálló cselekvésén alapuló partneri kapcsolatok hordozzák a közös siker lehetőségét.

A tatabányai kistérségi kulturális koncepció megalkotásának folyamata az előkészítő, elemző szakasz első lépéseitől kezdődően következetesen a közösségi tervezés metodikájára és szakmai alapelveire épült. Az így kialakult fő fejlesztési irányok és a javasolt programok alkalmasak arra, hogy hozzájáruljanak a kistérség kulturális identitásának megteremtéséhez, az együttműködésben tervezett fejlesztések kidolgozásához és a széles körű közösségi támogatással, partnerségben történő megvalósulásához.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójában javasolt fő fejlesztési irányai:

- Az egyik fő fejlesztési irány a részben nagyobb lélegzetű, a kistérség valamennyi települését érintő, egymás értékeinek megismerését szolgáló, ezáltal identitás-teremtő programok szervezése, részben infrastrukturális fejlesztések.
- A másik stratégiai fejlesztési irány a kistérség kulturális együttműködését fejlesztő szervezetek létrehozása, a meglévők hatékony működtetése.
- A harmadik fontos fejlesztési csomag a kivételes történelmi emlékekre, a közös nemzeti hagyományokra és a kiemelkedő természeti értékekre alapozott kistérségi szintű programok szervezése – amelyek egyben hosszú távon turisztikai vonzerőként is segíthetik a települések fejlődését.
- A negyedik fejlesztési irány a kistérség településeinek lakossága közötti kommunikációs csatornák, eszközök megteremtése és működtetése, mintegy előfeltételként a közös tervezési folyamatnak és a partnerségi együttműködésnek.

A fő fejlesztési irányok és a javasolt programok összecsengenek a Nemzeti Fejlesztési Terv II. Társadalmi Megújulás Operatív Programja illetve Társadalmi Infrastruktúra Operatív Programja, az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program III. és IV. intézkedése, valamint a Közép-dunántúli Operatív Program „II. Prioritási tengely: Regionális turizmusfejlesztés” és „IV. Prioritási tengely: Helyi és térségi kohéziót segítő infrastrukturális fejlesztés” fejezete számos tervezett intézkedésével. A várhatóan 2008. el-

ső felében megjelenő pályázatokra a tatabányai kistérség a kulturális koncepció által megalapozott stratégia kidolgozásával, a programjavaslatok projektté fejlesztésével tud a siker reményében pályázni.

A tatabányai kistérség kulturális koncepciójának elkészítése, valamint a tervező és a partnerségépítő tréningek során a települések kulturális életének meghatározó személyiségei között létrejöttek a személyes kapcsolatok, kialakult a kölcsönös bizalom és megbecsülés légköre. Felismerték, hogy a fejlesztési források megszerzése, de akár csak a szinten tartás érdekében is minden település és közösség elemi érdeke az együttműködés. Az erre irányuló szándékok megfogalmazódtak, a lehetséges közös fejlesztési irányok kirajzolódtak, néhány konkrét terv kidolgozása elkezdődött. A Kulturális Kerekasztal résztvevői olyan ismeretek és eszközök birtokába jutottak, amelyek lehetővé teszik számukra a közös tervezési folyamatokban, projektek kidolgozásában és megvalósításában való részvételt.

1. 4. Ütemezés, alkalmazott módszerek

A kulturális koncepció kidolgozása közösségi tervezési folyamatban, az érintettek széles körű bevonásával, több lépcsőben történt.

1. 4. 1. A kidolgozás folyamata

1. 4. 1. 1. Előkészítő, információgyűjtő szakasz

- A települések kulturális életének vezetői, véleményformálói, döntéshozói névsorának összeállítása
- Személyes interjú a települések polgármestereivel. Helyzetkép, elvárások, tervek, folyamatban lévő fejlesztések. A fenti lista kiegészítése
- Előkészítő interjú valamennyi helyszínen a települések kulturális életének meghatározó szereplőivel. (Személyes beszélgetés, előkészítő kérdőív)
- Előkészítést összegző tanulmány készítése
- Programzáró workshop az érintett települések kulturális életének szereplői, formálói részvételével. A Kistérségi Kulturális Kerekasztal megalakulása

1. 4. 1. 2. Elemző, tervező szakasz

Az elemző, tervező szakaszban három program során születtek meg azok a dokumentumok, amelyek a tatabányai kistérség kulturális, közösségi helyzetét tárják fel és a kulturális koncepció részei.

• Kommunikáció, együttműködés, partnerségi tréning

Célja, hogy a tervezési folyamatban a kistérség településeit képviselő, egymás számára ismeretlen emberek között megteremtődjön az együttműködéshez szükséges személyes és bizalmi szint; kölcsönösen információhoz jussanak a társtelepülések kulturális, közösségi életéről; elinduljon a párbeszéd a közös tervezési folyamatról; megtörténjen a hatékony együttműködéshez szükséges emberi készségek, kompetenciák fejlesztése, a szervezeti keretek kialakítása; a szervezeti diagnózismodell bemutatása; a kulturális tervezési folyamat kistérségi modelljének megismerése.

• A települések és a kistérség kulturális SWOT-elemzése – workshop

Célja a települések saját helyzetelemzése; a kistérség kulturális, közösségi életére, adottságaira és viszonyaira vonatkozó helyzetkép megalkotása, az erősségek/lehetőségek, valamint a gyengések/veszélyek prioritizálása; a közös jövőképelemek megfogalmazása

• A kistérség lehetséges fő kulturális fejlesztési irányainak feltárása, megfogalmazása; cselekvési program felvázolása a 2007-2008. közötti időszakra; közös projektek megfogalmazása – workshop

Célja: olyan jövőorientált kulturális koncepció kidolgozása, amely – illeszkedve a különböző szintű fejlesztési programokhoz – valamennyi település hagyományaira, jelenbeli erősségeire és jövőbeli céljaira alapozva kijelöli a kistérség egésze számára a fő

fejlesztési irányokat; kijelöli a 2007-2008. közötti időszak prioritásait; megfogalmazza azokat a projekteket, amelyek megvalósítását elsőként kívánja megkezdeni.

1. 4. 2. Alkalmazott módszerek

Interjú

• 2006. szeptember-október folyamán interjú készült valamennyi település polgármesterével.

Témák: a helység általános jellemzői; részletes kulturális, közösségi helyzetkép; tervek, folyamatban lévő fejlesztések, nehézségek. A működő kulturális, sport-, vallási stb. közösségek, civil szervezetek meghatározó, véleményformáló személyiségeinek számbavétele.

Kérdőív

• A települési kerekasztal-beszélgetések alkalmával a belső és a külső kapcsolatokat, az együttműködések, illetve a terveket, a fejlesztési elképzeléseket kérdőív kitöltésével is rögzítették.

• A tréning illetve a workshopok során a résztvevők együttműködési tapasztalataira, elvárásaira, motivációira kérdeztünk rá.

• MBTI-kérdőív segítségével mértük a problémamegoldó folyamatban való különböző viselkedésmódokat, a változásokhoz való személyes viszony tipológiája alapján.

• Kérdőív segítségével tártuk fel a konfliktuskezelés során tanúsított attitűdöket.

Települési kerekasztal-beszélgetések

• 2006. novemberétől 2007. márciusáig csoportos interjúk, kerekasztal-beszélgetések zajlottak le a települések kulturális életének meghatározó szereplőivel. Az általuk képviselt közösségre, illetve a település egészére vonatkozó helyzetértékelésre, a nehézségek és a sikerek számbavételére kértük a résztvevőket. Megtörtént a településen belüli közösségekkel, intézményekkel, hivatalokkal, valamint más települések közösségeivel, csoportjaival meglévő és tervezett, illetve fejlesztendő együttműködések feltérképezése.

Tréning

• A kommunikációs, együttműködési és partnerségépítő tréning során megtörtént a tervezési folyamatban a kistérség településeit képviselő, egymás számára ismeretlen emberek közötti személyes és bizalmi szint megteremtése. A tapasztalati tanulás tréning módszerének segítségével a résztvevők kölcsönösen információhoz juttatták egymást a társtelepülések kulturális, közösségi életéről; elkezdődött a párbeszéd a közös tervezési folyamatról; megtörtént a hatékony együttműködéshez szükséges emberi készségek, kompetenciák fejlesztése, a szervezeti diagnózis modell bemutatása valamint a kulturális tervezési folyamat kistérségi modelljének megismerése.

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

Helyzetelemző és jövőtervező workshop

• A két workshopon elkészült a kistérség településeinek, illetve a tatabányai kistérségnek a kulturális, közösségi szempontú SWOT-elemzése, a jövőkép elemeinek megfogalmazása, a lehetséges fő fejlesztési irányok felvázolása.

Dokumentumelemzés és -kutatás

A tervezési folyamat során az alábbi dokumentumok elemzése, feldolgozása történt meg:

- a Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás területfejlesztési koncepciója – 2006.
- a Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és közoktatás-fejlesztési terve - 2005-2010.

2. Kitekintés

2. 1. Az Európai Unió kulturális politikája

Az európai integráció történetében a kilencvenes évek előtt aláírt alapszerződések nem említik a kulturális együttműködés területét, a kultúra közösségi politikaként 1992-ig nem jelent meg az alapszerződésekben. Az 1992-es **Maastrichti Szerződés** fogalmazott meg elsőként a közösséggel szemben támasztott elvárásokat a kulturális együttműködés területén. Ma is ez jelenti az Unió kulturális politikájának alapját, ezen a későbbi szerződések csak kis mértékben változtattak. A szerződés két olyan alapvetet tartalmaz, amelyek elsődlegesen jellemzik a közösség viszonyát a kulturális ügyekhez:

- a kultúra vonatkozásában az Európai Unió nem törekszik arra, hogy előíró magatartást tanúsítson, a hangsúly a kultúra támogatásán, a kulturális tevékenység ösztönzésén van, a döntés joga azonban alapvetően a tagállamok kezében, nemzeti szinten marad
- a másik fontos elv, amelynek maradéktalanul kell érvényesülnie az uniós kulturális politika területén is: a szubszidiaritás elve

Az **Európai Alkotmány** alapvetően nem változtatott ezen a hozzáálláson, így az Unió szerepét az ösztönző intézkedések meghozatalában maximálja, alapvetően tehát továbbra is a tagállamok szintjén hagyva a kultúrát érintő döntéseket.

2. 2. A kulturális életet szabályozó hazai törvényi háttér

2. 2. 1. 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

Magyarországon a kulturális javakhoz, szolgáltatásokhoz való hozzáférés állampolgári jog. Szabályozása részben az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról, részben pedig az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről révén történik.

Előbbi kimondja, hogy a helyi önkormányzatok kötelező feladata közösségi tér biztosítása, illetve a kulturális, sport- stb. tevékenységek támogatása. A feladat ellátásának módját és mértékét azonban a helyi igények és az anyagi lehetőségek függvényében saját hatáskörbe utalja.

1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról

„A települési önkormányzat feladata, hatásköre, szervei

8. § (1) A települési önkormányzat feladata a helyi közszolgáltatások körében különösen: (...) a közösségi tér biztosítása; közművelődési, tudományos, művészeti tevékenység, sport támogatása; a nemzeti és etnikai kisebbségek jogai érvényesítésének a biztosítása;

- A tatabányai kistérség, kistérségi szociális koncepciója – 2005
- Tatabánya idegenforgalmi stratégiája – 2006.
- az Európai Unió alkotmánya
- Nemzeti Fejlesztési Terv II.
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Terv
- a Közép-dunántúli Régió Operatív Programja 2007-2013.
- az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
- az 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről
- a 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról

Az Európai Unió jelenleg a **Kultúra 2007-2013.** keretprogram révén nyújt ösztönző támogatást a szférának. A program középpontjában három nagy célkitűzés áll:

- a kulturális szektorban dolgozók nemzetközi mobilitásának elősegítése,
 - a műalkotások és a kulturális javak nemzetközi áramlásának ösztönzése,
 - a kultúrák közötti párbeszéd ösztönzése a tagállamok között.
- Ezeket a célokat három fejezetben meghirdetett programok támogatása révén kívánja elérni:
- kulturális együttműködések támogatása,
 - európai jelentőségű és méretű kulturális szervezetek támogatása,
 - tanulmányok készítésének, valamint a kulturális együttműködéssel kapcsolatos információk gyűjtésének és terjesztésének támogatása.

Az Európai Bizottság a 2008-as évet a Kultúrák Közötti Párbeszéd évének nyilvánította. Ennek köszönhetően a kultúra, az oktatás, az ifjúság, a sport és az állampolgárok tájékoztatása területén számos programot hoztak létre, pályázatot hirdettek meg.

az egészséges életmód közösségi feltételeinek elősegítése.

(2) Az (1) bekezdésben foglalt feladatokban a települési önkormányzat maga határozza meg - a lakosság igényei alapján, anyagi lehetőségeitől függően -, mely feladatokat, milyen mértékben és módon lát el.”

2. 2. 2. 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

Az **1997. évi CXL. törvény** a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről részletesen meghatározza a kultúrához, a kulturálódáshoz való jog alapelveit, illetve az egyes szakmai területek tartalmát. A települési önkormányzatok kötelező feladatává változtatlanul csak a könyvtári ellátás biztosítását, illetve közösségi színtér biztosítását teszi, módját és tartalmát helyi döntés határozhatja meg. A törvény gondoskodik arról is, hogy a helyi lakosság javaslattevési, véleményezési joggal részt vehessen a közművelődést érintő döntések előkészítésében, illetve figyelemmel kísérhesse a terület pénzügyi eszközeinek felhasználását. (Közművelődési Tanács)

1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről

„Alapelvek

4. § Mindenkinek joga, hogy

a) megismerhesse a kulturális örökség javait és ezek jelentőségét a történelem alakulásában, a nemzeti, nemzetiségi és etnikai kisebbségi önismeret formálásában, valamint az ezek védelmével kapcsolatos ismereteket a muzeális intézmények tevékenysége, a könyvtári szolgáltatások, az oktatás, a közművelődés, az ismeretterjesztés, a sajtó és a tömegtájékoztatás útján,

b) igénybe vegye a nyilvános könyvtári ellátás rendszerét, a muzeális és közművelődési intézmények szolgáltatásait,

c) műveltségét, készségeit életének minden szakaszában gyarapítsa, közművelődési jogai érvényesítése céljából közösséget hozzon létre, s külön jogszabályban meghatározottak szerint szervezetet alapítson, működtessen,

d) e törvény szerint művelődési céljai megvalósításához közművelődési közösségi színteret (a továbbiakban: közösségi színtér), szervező, szervezeti és tartalmi segítséget kapjon.

I. fejezet

A nyilvános könyvtári ellátással kapcsolatos általános szabályok

53. § (1) A könyvtárhasználati jog gyakorlását a könyvtári ellátás rendszere biztosítja.

64. § (1) A települési és a megyei könyvtári ellátás biztosítása a helyi önkormányzatok kötelező feladata.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott feladatot a községi, városi, megyei jogú városi önkormányzat nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy önkormányzatok közötti társulásban nyilvános könyvtár fenntartásával, vagy nyilvános könyvtár szolgáltatásának megrendelésével teljesítheti

II. fejezet

A helyi közművelődés

A települési önkormányzatok közművelődési feladatai

76. § (1) A települési önkormányzat kötelező feladata a helyi közművelődési tevékenység támogatása.

(2) Ennek formái különösen:

a) az iskolarendszeren kívüli, öntevékeny, önképző, szakképző tanfolyamok, életminőséget és életesélyt javító tanulási, felnőttoktatási lehetőségek, népfőiskolák megteremtése,

b) a település környezeti, szellemi, művészeti értékeinek, hagyományainak feltárása, megismertetése, a helyi művelődési szokások gondozása, gazdagítása,

c) az egyetemes, a nemzeti, a nemzetiségi és más kisebbségi kultúra értékeinek megismertetése, a megértés, a befogadás elősegítése, az ünnepek kultúrájának gondozása,

d) az ismeretszerző, az amatőr alkotó, művelődő közösségek tevékenységének támogatása,

e) a helyi társadalom kapcsolatrendszerének, közösségi életének, érdekérvényesítésének segítése,

f) a különböző kultúrák közötti kapcsolatok kiépítésének és fenntartásának segítése,

g) a szabadidő kulturális célú eltöltéséhez a feltételek biztosítása,

h) egyéb művelődést segítő lehetőségek biztosítása.

77. § A települési önkormányzat a helyi társadalom művelődési érdekeinek és kulturális szükségleteinek figyelembevételével, e törvény és a helyi lehetőségek, sajátosságok alapján rendeletben határozza meg, hogy a 76. §-ban felsoroltakból mit, milyen konkrét formában, módon és mértékben lát el.

78. § (1) A települési önkormányzat a közművelődési tevékenységek folyamatos megvalósíthatósága érdekében közösségi színteret, illetve közművelődési intézményt biztosít.

A közművelődés helyi lakossági képvisellete

82. § A közművelődés helyi, lakossági képvisellete érdekében településenként, fővárosi kerületenként legfeljebb hároméves időtartamra egy-egy Közművelődési Tanács (a továbbiakban: Tanács) alakítható. A Tanács elsődlegesen a lakossági igények megjelenítésének, a kulturális érdekérvényesítésnek és a közművelődési tevékenységek önkéntes összehangolásának rendszeres és folyamatos helyi fóruma.

83. § (1) A Tanácsot azok a közművelődési célú társadalmi szervezetek hozhatják létre, melyeknek bejegyzett székhelye az adott település, s amelyeknek legfelsőbb szerve írásos határozatban jelzi ez irányú szándékát.

A közművelődés helyi lakossági képvisellete

8) A Tanács

a) véleményt nyilváníthat, illetőleg javaslatot tehet a település közművelődési tevékenységével kapcsolatos valamennyi kérdésben,

b) az önkormányzat által közművelődési célra biztosított pénzügyi támogatás felhasználását és a vagyoni eszközök célszerű használatát a vonatkozó döntések, illetve az éves önkormányzati költségvetési tervet és a zárszámadás alapján figyelemmel kíséri, véleményezi,

c) elősegíti a különböző közművelődési szervezetek együttműködését.”

2. 2. 3. 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról

A 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról lehetővé teszi, hogy többcélú kistérségi társulások is végezzenek közművelődési, közgyűjtmenyi tevékenységet. Ezt a vállalat azonban egyelőre csupán mozgókönyvtári normatíva támogatja, melynek egy része 2007-től – helyi döntés alapján – közösségi szintér kialakítására, fenntartására is fordítható. A szintén indokolt közművelődési normatíva bevezetéséről szakmai egyeztető tárgyalások folynak.

2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról

„2. § (1) A többcélú kistérségi társulás jogszabályban meghatározott feltételek szerint gondoskodhat az alábbi feladatkörbe tartozó közszolgáltatások biztosításához kapcsolódó és térségi együttműködést igénylő egyes feladat- és hatáskörök ellátásáról:

a) oktatás és nevelés;

b) szociális ellátás;

c) egészségügyi ellátás;

d) család-, gyermek- és ifjúságvédelem;

e) közművelődési, közgyűjtmenyi tevékenység;

(...)

r) területfejlesztés.

(2) Amennyiben a többcélú kistérségi társulás legalább az (1) bekezdés a), b), c) és r) pontokban meghatározott feladatkörbe tartozó egyes feladat- és hatáskörök ellátásáról gondoskodik, akkor ezekhez a központi költségvetés az éves költségvetési törvényben ösztönző támogatást biztosít.”

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

A tatabányai kistérségben szolgáltatási megállapodás alapján a József Attila Megyei Könyvtár biztosítja a mozgókönyvtári ellátást a szerződött települések számára.

„A tatabányai kistérség 2007-től igényel először normatívát.

A Tatabányai Töbfcélú Kistérségi Társulás az elmúlt évben már tárgyalta a mozgókönyvtári feladat felvételéről. Kilenc község tartozik a kistérséghez, ebből kettő (Tanján, Vértesszőlős) szerepel a nyilvános könyvtárak jegyzékén. Egy községben (Héreg) a 90-es évek elején megszűnt a könyvtári szolgáltatás. 2006-ban NKA-s pályázathoz öt község számára (Gyermely, Környe, Szárliget, Várgesztes, Vértessomló) vásárolt könyveket a megyei könyvtár nettó 300 ezer Ft értékben. 2007-ben a társulás ismét tárgyalta a mozgókönyvtári ellátásról, és hét község (Héreg, Gyermely, Környe, Szárliget, Szomor, Várgesztes, Vértessomló) igényelte a normatívát. A feladat ellátásával a József Attila Megyei Könyvtárat bízzák meg. (...) A megyei könyvtár szervezi a települési és az ellátó könyvtár közötti dokumentum- és információcserét, biztosítja a települési könyvtár gyűjteményének fejlesztését, feltárását, gondozását, folyamatosan tájékoztatást nyújt dokumentumairól és szolgáltatásairól, szakmailag segíti (kistérségi továbbképzés vagy/és személyes tanácsadás formájában) a szolgáltató hely kezelőjének munkáját. Ugyanakkor a községek vállalják a könyvtárhelyiség és a kölcsönző könyvtáros biztosítását.”

Takács Anna: A mozgókönyvtári ellátás helyzete Komárom-Esztergom megyében TÉKA-TÉMA A Komárom-Esztergom megyei könyvtárosok híradója – XVIII. évfolyam, 1. szám, 2007. január - február

2. 2. 4. 4 /2004. (II. 20.) NKÖM rendelet a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltség-növelő támogatásáról

A helyi önkormányzatok a 4./2004. (II. 20.) NKÖM rendelet a helyi önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltség-növelő támogatásáról alapján évente pályázhatnak saját anyagi források mértékében arányosan megállapított összegre.

4./2004. (II. 20.) NKÖM rendelet

„3. § A központi támogatás érdekeltség-növelő szerepének biztosítása érdekében a támogatás mértékét a rendelkezésre álló saját forrás arányában kell megállapítani.

A közművelődési támogatás rendje

8. § (1) A közművelődési támogatásokra rendelkezésre álló összeg a helyi önkormányzat által fenntartott, illetve az önkormányzattal kötött közművelődési megállapodás alapján működő közművelődési intézmények, közösségi színterek technikai, műszaki eszközállományának, berendezési tárgyainak gyarapítására használható fel.

9. § (1) A helyi önkormányzat minden év március 25-éig nyújthatja be támogatási igényét - az e rendelet melléklete szerinti formanyomtatvány kitöltésével és csatolt dokumentumok megküldésével.”

2. 3. A Nemzeti Fejlesztési Terv II. kulturális vonatkozású programjai

2. 3. 1. Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP)

Az alkalmazkodóképesség javítása

- Lépj egyet előre
- Munkaerő-piaci kulcskompetenciák fejlesztése

A minőségi oktatás és hozzáférés biztosítása mindenkinek

- „Építő közösségek” – Program a közművelődési intézményrendszer és a civil szféra atipikus, nem formális képzési szolgáltatásainak fejlesztésére

- „Tudásdepó-Expressz” – A könyvtári hálózat nem formális és informális képzési szerepének erősítése az élet-hosszig tartó tanulás érdekében

- A kreatív ipart megalapozó, iskolán kívüli tehetséggondozás

- Program a kulturális szakemberek át- és továbbképzésére

- E-tanácsadás az információs esélyegyenlőségért

- Civil részvétel erősítése a kompetenciafejlesztés eszközeivel

2. 3. 2. Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP)

- AGÓRA - Program az integrált koncepció mentén működő multifunkcionális közösségi központok és/vagy területi közművelődési tanácsadó szolgálat feltételeinek a kialakítása

- AGÓRA POLUS – Pólus-, illetve társ-pólus-városok innovatív kulturális infrastruktúra-fejlesztéseinek támogatása

2. 3. 3. Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP)

III. intézkedéscsoport

- Életminőség a vidéki területeken és a vidéki gazdaság diverzifikálása

- Nem mezőgazdasági tevékenységgé történő diverzifikálás

- Mikroállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása

- A turisztikai tevékenységek ösztönzése

- A vidéki gazdaság és lakosság számára nyújtott alapszolgáltatások – integrált kistérségi közösségi és szolgáltató terek (Általános Művelődési Központok – ÁMK-k)

- Falumegújítás és -fejlesztés

- A III. intézkedéscsoport-hoz tartozó területeken működő gazdasági szereplőkre vonatkozó képzési és tájékoztatási intézkedés

- Készségek elsajátítása, ösztönzés és végrehajtás

IV. intézkedéscsoport – a LEADER program

- Helyi fejlesztési stratégiák megvalósítása

2. 3. 4. Közép-dunántúli Operatív Program

II. prioritási tengely: Regionális turizmusfejlesztés

- Térségi és helyi turisztikai intézmények, együttműködési rendszerek és a turisztikai

- beruházás-ösztönző tevékenység fejlesztése

- Integrált térségi és helyi turisztikai információs rendszerek fejlesztése

- A térségi és helyi idegenforgalmi marketing hatékonyságának javítása

IV. prioritási tengely: Helyi és térségi kohéziót segítő infrastrukturális fejlesztés

- A régió kistérségeinek integrált, illetve komplex szemléletű fejlesztési programjai

mentén a települések közcélú fejlesztése, közösségi szolgáltatások – költség-hatékony

és fenntartható módon történő hozzáférhetővé tétele.

3. A tatabányai kistérség bemutatása

3. 1. A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás

A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás 2005. április 20-án jött létre a Tatabánya és Környéke Területfejlesztési Társulás jogutódjaként.

A társulást 10 település alkotja: Gyermely, Héreg, Környe, Szárliget, Szomor, Tarján, Tatabánya, Várgesztes, Vértessomló, Vértesszőlős.

A társulás feladatai, céljai:

- A térségi érdekek megjelenítése, képviselése és érvényesítése.
- Fejlesztési stratégiai tervek készítése és aktualizálása.
- Települési szakmai együttműködés, pályázati források feltárása, pályázatok készítése.
- Környezetvédelmi teendők térségi összehangolása.
- Vállalkozói, befektetői lehetőségek térségi feltárása.
- Szociális gondok, foglalkoztatási problémák megoldásában való együttes közreműködés.
- A térség idegenforgalmi értékeinek feltárása és bemutatása.
- A területi identitás erősítése, a kulturális örökség őrzése.
- Összehangolt településmarketing munka.

A részt vevő önkormányzatok a társulás szervezeti és működési szabályzata szerint az alábbi területeken hangolják össze feladataikat:

- oktatás és nevelés;
- közművelődési, közgyűjteményi tevékenység;
- sport;
- egészségügyi és szociális ellátás;
- gyermek- és ifjúságvédelem;
- területfejlesztés;
- igazgatási feladatok (építésügyi, honvédelmi hatósági, szabálysértési hatósági, belső ellenőrzési).

A társulás ezeken a területeken szakmai és komplex program-előkészítő, javaslattevő, programmenedzselő, koordináló, döntést hozó, a döntések végrehajtását figyelemmel kísérő és végrehajtó tevékenységet folytat.

3. 2. A tatabányai kistérség természeti adottságai

3. 2. 1. Földrajzi elhelyezkedés

A tatabányai kistérség Fejér és Pest megyével, a dorogi, a tatai, az esztergomi és az oroszlányi kistérséggel határosan, 332 km² területen fekszik, területe Komárom-Esztergom megye területének 14.65 %-a.

Földrajzi fekvése több szempontból is kedvezőnek tekinthető.

A központi település, Tatabánya, a kistérséget kettészélő M1-es autópálya mellett fekszik, az 1-es számú országos főút pedig átszeli a várost. A Duna és Budapest közelsége, jó elérhetősége szintén kedvezően hat a kistérség életére.

Északon és északkeleten a Gerecse hegység, délkeleten a Vértes hegység nyúlványai, délnyugatra a Tatai medence határolják. A kistérség jórészt a meghatározó Gerecse és Vértes hegységek oldalain, illetve lábainál helyezkedik el, területére benyúlik a Gerecsei Tájvédelmi Körzet és a Vértesi Tájvédelmi Körzet.

A kistérség domborzati viszonyai változatosak. A térség több magaslata is a tatabányai kistérség területén található: legmagasabb pontja a Héreg felett emelkedő Nagy-Gerecse (633 m), és a Vértes legmagasabb pontja a 487 m magas Nagy-Csákány is a kistérség területére esik. Keleti-Gerecse jelentős magaslata, a Somlyóvár pedig Tarján közsgétől délre emelkedik (448 m).

A térség országos jelentőségű, védett természeti területei a Gerecsei Tájvédelmi Körzet, a Vértesi Tájvédelmi Körzet és a Vértesszőlősi Előembertelep.

A Gerecse tetőfelszínein beszivárgó csapadék és a kőzetben belül áramló karsztvíz számos barlangot (pl. Lengyel-barlang, Vereshegyi-barlang, Vértes László-barlang, Aranylyuk-barlang, Keselő-hegyi barlang) hozott létre. A térség különlegessége a tatabányai Kő-hegy 140 méternél is magasabb meredek sziklafala, amelyben a nagyméretű Szelim-barlang és több kisméretű barlang, sziklaüreg alakult ki. A természet védelméről szóló törvény alapján valamennyi barlang országos jelentőségű, természetvédelmi oltalom alatt áll.

A fentiekben kívül a tatabányai kistérségben 17 helyi védettségű terület és 21 magasabb védelem alatt nem álló, de kiemelt figyelmet érdemlő természeti objektum található. A kistérség területének 25%-a áll valamilyen fokú természeti védelem alatt (KVVM alapján).

3. 2. 2. Növényzet és állatvilág

A természetföldrajzi elhelyezkedés következtében a tatabányai kistérség megközelítőleg 40%-át erdők borítják. Természetes, hogy a gazdag faállomány gondozásának és a fakitermelés szabályozásának komoly erdészeti hagyományai vannak. Ugyanakkor a nagy kiterjedésű erdők már a középkor óta kiváló vadászterületnek számítanak. A túlnyomórészt természetvédelem alatt álló erdőségekben ma is jelentős vadállomány él. A Vértesben főként nagyvadak (vaddisznó, muflon, szarvas, őz, valamint kisebb számban dämüvad) fordulnak elő, de több védett madárfaj is megfigyelhető (sólyom, vércse, darázsölyv, kígyászölyv, holló, fekete gólya, fekete harkály). A Gerecsének a kistérség területéhez tartozó részein szintén sok a vaddisznó és az őz, de előfordul a vadmacska, helyenként a szarvas és a róka is, illetve a ritka madárfajok közül főként a holló, a törpesas és a barnakánya. A kistérségben folyó hatékony vadvédelemre jó példa a Gyermely melletti Gyarmatpusztán létrehozott vadrezervátum.

A kistérség területén számos védett növény honos, így például a pikkelypáfrány, a baglyos szegfű, a fehér zászpa, az agárkosbor, a homoki nőszirm és az erdei szellőrózsa is.

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

3. 3. 1. A térség történelme

A tatabányai kistérség évezredek óta kedvező természeti feltételeket nyújtott az emberi letelepedésre. Az 1965-ben, Vértesszőlősön megtalált, félmillió évvel ezelőtt itt élt előember maradványai, illetve a Gyermely és Környe határában, valamint a tatabányai Szelim-barlangban fellelt számos, az őskori ember által használt pattintott és csiszolt kő- és bronzszerszám ezt egyértelműen igazolja. De Szomor is a kőkorszak óta lakott hely, a „Ludanicei-kultúra” - Kr. e III-II. évezred - leleteit a térségben csak itt találták meg.

A római uralmat megelőző időkben a keltákkal együtt az avariskok törzse lakta e területet.

A Római Birodalom idejéből szintén számos lelet került elő. Környén az Által-ér északi partján még ma is láthatók a római erőd (Castrum) maradványai. Valószínűleg a Quirinum nevű erődítménnyel azonosítható a település. Szomor egy római kori településre épült a korai középkor elején, az itt talált római kocsi ma a Nemzeti Múzeumban látható. Valószínűleg Gyermelyen is népes kolónia élt akkoriban. A „Német halála” nevű dűlőben például egy előkelő római sírköve került elő.

A népvándorlás során több hullámban hunok, longobárdok, gótok érkeztek a vidékre, majd avarok telepedtek meg a térségben. Őket a Nyugat-Európában létrejött Frank Birodalom egyik hűbérese, Svatopluk morva fejedelem igazta le. A IX. század végi újabb népvándorlási hullámban érkeztek a területre az első magyar törzsek. A legenda szerint Árpád vezér hadai Bánhidánál győzték le Svatopluk seregeit. Ennek emlékért őrizi az 1896-ban, a millenniumi ünnepségek során állított, nagyméretű Turul-szobor a Kő-hegyen.

A magyarság honfoglalását követően a térség egyre jelentősebb szerephez jutott, sorra alakultak a községek. A tatabányai kistérség egyes településeinek első okleveles említései a XI-XV. századból származnak, az itteni falvak kora tehát 560-820 év között van.

A középkorban a terület birtokviszonyai sokat változtak. A mai kistérséghez tartozó egykori falvakon (Gyermely, Héreg, Környe, Szárliget, Szomor, Tarján, Várgesztes, Vértessomló, Vértesszőlős) és az őket körülvevő földbirtokokon, erdőkön, vizeken stb. a király és az egyház mellett több nemesi család is osztozott, akik várépítésekkel (Gesztes, Vitány, Tata) is erősítették hatalmukat.

A XVI. században az ismétlődő török támadások hatalmas pusztításokat okoztak a térségben. Mivel – Komárom és Tata végvárakkal – itt húzódott a Magyar Királyság és a Török Birodalom határa, a térség hosszú időn át az állandósuló magyar - török csatározások színhelye lett, számos falu jelentősen vagy teljesen elnéptelenedett.

A lakatlan települések benépesítése a XVII. század végén, a térség utolsó nagybirtokosainak köszönhetően indult meg. Az Esterházyak ekkor hívtak be és telepítettek le németeket Elzászból és Würtembergből, illetve szlovákokat a Felvidékről. Ekkoriban, a XVII. században találták meg a barnakőszénét, és indította el az Esterházy-család az első, kezdetleges bányát – főként a betelepített lakosság foglalkoztatására illetve az ő szakértelmükre támaszkodva. A térség történelmét formáló tényezővé azonban csak a XIX-XX. század fordulóján vált a szénbányászat, illetve a fokozatosan ráépülő nehézipar. A tatabányai központú bányászat és szénfeldolgozás a környező települések életét is jelentősen befolyásolta, hiszen munkaerőt vont el az addig meghatározónak számító mezőgazdasági tevékenységtől.

A gazdasági rendszerváltás a tatabányai térséget mint bányászati és nehézipari régiót az átlagosnál is jobban sújtotta. A Tatabányai Szénbányák Vállalat szétesése és több gyár bezárása miatt a város és környéke súlyos munkanélküliséggel küzdött az 1990-es évek elején. A város és térsége ma már kedvező hely a beruházások számára: fejlett az infrastruktúra, a nemzetközi főutak és vasutak közelsége, a beruházásbarát politika egyaránt ebbe az irányba hat.

3. 3. 2. A kistérség népessége

2004-ben a tatabányai kistérség lakónépessége 89064 fő volt, ez Komárom-Esztergom megye népességének 28,43 %-a.

Az adatok tanúsága szerint a kistérség összlakossága az elmúlt néhány évben folyamatosan nő. Ez azonban a betelepüléseknek köszönhető, hiszen az évi születésszám csökkenőben van.

A települések kedvezményes telekhez jutási akciókkal ösztönzik a helybeli fiatalokat a letelepedésre, illetve vonzzák a máshonnan érkezőket.

*A település 2000-től tartozik a tatabányai kistérséghez.

Forrás: KSH megyei statisztikai évkönyv, 1994., 2000., 2004.

A kistérség településeinek első okleveles említése

Település	Okleveles említés
Gyermely	1181.
Környe	1238.
Alsógalla	1251.
Tarján	1262.
Szomor	1269.
Bánhida	1283.
Héreg	1326.
Várgesztes	1326.
Vértessomló	1426.
Vértesszőlős	1440.

Település	Lakónépesség (fő)		
	1994	2000	2004
Gyermely	1128	1125	1361
Héreg	994	978	1039
Környe	4118	4353	4597
Szárliget*	-	2018	2217
Szomor	986	989	1112
Tarján	2774	2723	2783
Tatabánya	73239	71701	71154
Várgesztes	503	497	554
Vértessomló	1249	1238	1354
Vértesszőlős	2587	2751	2893
Kistérség	87578	88373	89064

3. 3. 3. Nemzeti kisebbség

Komárom-Esztergom megye azon térségek közé tartozik, ahol – a törökök kiűzését követő német és szlovák betelepítések eredményeként – már a 17. század vége óta jelentős számú nemzeti kisebbség él. A tatabányai kistérség településein főként német nemzetiségű lakosokat találunk.

Ők a kistérség öt községében, Környén, Szomoron, Tarjánban, Vértessomlón és Várgesztesen élnek nagyobb számban, de Tatabánya német nemzetiségű lakosainak száma is jelentősnek mondható. A rendszerváltás után e településeken német kisebbségi önkormányzat is alakult. Tatabányán a német mellett szlovák, lengyel, görög és roma önkormányzat is működik. A kistérség települései közül Vértesszőlősön élnek szlovák nemzetiségűek, itt kisebbségi önkormányzatuk is létrejött.

3. 3. 4. Iskolázottság

Az országos tendenciáknak megfelelően a tatabányai kistérségben is megfigyelhető a népesség iskolázottsági szintjének hosszú távú emelkedése.

A népszámlálás adatai szerint a nyolc osztályt elvégzők aránya a kistérségben közel 90%, amely megfelel a régiós és a megyei átlagnak. Érettségivel a lakosok 36,3%-a, felsőfokú oklevéllel 9,58%-a rendelkezik. Előbbi magasan meghaladja a régiós és a megyei átlagot, utóbbi kevéssel a megyei átlag fölött van. Forrás: KSH Népszámlálási adatok, 2001.

3. 3. 5. Vallás

A tatabányai kistérség településein jellemzően a katolikus illetve a református felekezethez tartozónak vallják magukat az emberek. Tatabányán hat katolikus, egy református templom van, ezen kívül egy evangélikus templom, illetve baptista imaház is működik a városban. A kistérség valamennyi községében van katolikus templom, Környén, Gyermelyen, Héregen és Tarjánban pedig református templomot is fenntart a közösség.

3. 4. Gazdasági jellemzők

3. 4. 1. Foglalkoztatás

A kistérség munkaképes korú lakosságának mintegy 60–70%-a aktív kereső, a fennmaradó 30–40%-ot a továbbtanuló 18 éven felüliek, a munkanélküliek, az egészségügyi okokból nyugdíjazottak és a háztartásbeliek teszik ki.

A kistérség községeiben csak csekély mértékű ipari tevékenység folyik, a munkavállalók nagy része Tatabányára vagy a megye más, a lakóhelyhez közeli városába (Oroszlány, Komárom, Esztergom, Dorog) jár dolgozni. A községek viszonylag kevés dolgozót foglalkoztat, többségükben vegyes profilú cégei és vállalkozásai közül csak kevesen foglalkoznak ipari termelő tevékenységgel, azok is csak kisipari méretekben.

Az agráriumban ma már a lakosság csekély százaléka dolgozik. Összességében az iparban foglalkoztatottak aránya változatlanul magas, bár a nehézipar helyett manapság a feldolgozó és újabban az elektronikai üzemek a legnagyobb foglalkoztatók. Jelentősen emelkedett a kereskedelmi – szolgáltató szektorban dolgozók aránya.

A kistérségben létező munkahelyek zöme Tatabányán illetve a környék városaiban van, így a falvak aktív keresői 40–85%-ban ingázók. A községek közül a legtöbb munkahellyel Környe és Gyermely rendelkezik, amelyek meg tudták őrizni illetve fejleszteni mezőgazdasági és élelmiszeripari üzemeiket. Ezekben, valamint a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások területén van a legtöbb munkalehetőség.

3. 4. 2. Munkanélküliség

A bányászat és a nehézipar területén bekövetkezett szerkezetváltás Tatabányán és kistérségében is válsághelyzethez, a munkanélküliség gyors növekedéséhez vezetett. A kedvezőtlen folyamat a 1990-es évek közepén tetőzött, majd a betelepült cégek munkahelyteremtésének köszönhetően a kistérségben is csökkenni kezdett a munkanélküliek létszáma és az aktív keresőkön belüli arányuk. Jelenleg a munkanélküliségi ráta az országos illetve a megyei átlag alatt van.

3. 5. Idegenforgalom

3. 5.1. Általános jellemzők

A tatabányai kistérség nem tartozik az ország, illetve a megye kiemelkedő idegenforgalmi területi közé, ennek ellenére az utóbbi 10 évben megnőtt a kereskedelmi szálláshellyel rendelkező települések száma, a szálláshelyek választéka és férőhelyszáma. A szálláshely-kapacitás növekedése annak köszönhető, hogy a térség települései felismerték a turizmusban rejlő lehetőségeket, és bővíteni kezdték a szolgáltatások körét. Tarjánban ma már a falusi vendéglátás keretében 40-nél is több férőhelyet lehet igénybe venni, közel 10 háznál. Az utóbbi években újra fellendült a vadászturizmus (Vértesszőlős, Tarján, Gyermely, Várgesztes), különösen a külföldi vendégek körében, hiszen a Vértes és a Gerecse gazdag zsákmányt ígérő vadászterületek. A várgesztesi Villapark az 1990-es évek közepétől folyamatosan fejlődött, 2005-től már 70-nél is több luxusvilla működik.

2002-ben elkészült a megye középtávú idegenforgalmi stratégiája, 2006-ban pedig Tatabánya idegenforgalmi stratégiája. Utóbbi kitekintéssel van a tatabányai kistérség településeire is, számba veszi azok turisztika szempontból értelmezett „vonzerőit”. A kistérség falvai növekvő mértékben használják ki a vadászat, a horgászat és a lovas turizmus, a természetjárás, a falusi vendéglátás nyújtotta lehetőségeket.

3. 5. 2. Vendéglátás

Jelentősebb a vendéglátás szerepe a kistérség foglalkoztatási palettáján, hiszen az 1990-es évek elején alapított vállalkozások nagy része a kereskedelem mellett a vendéglátás területén jött létre. Ez a tendencia elsősorban Tatabányán figyelhető meg, ahol 1996-ig gyorsan nőtt a vendéglátóhelyek száma. A kistérség falvaiban ma már több mint 70 vendéglátó egység áll a helybeli la-

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

kosság és a turisták rendelkezésére. A falusi turizmus fellendítését a kistérség közsegeiben egyre több színvonalas vendéglátóhely szolgálja, bár többre és változatosabb programkínálatra, kapcsolódó szolgáltatásokra lenne szükség.

3. 5. 3. Jelentősebb turisztikai vonzerők

Tatabánya és kistérsége változatos, erdővel borított hegységekben, barlangokban gazdag természeti tájai, sokféle történelmi - kulturális értéke, az aktív sportolási, kikapcsolódási lehetőségek kedvező feltételeket nyújtanak a térség idegenforgalmi vonzerejének növeléséhez.

Tatabánya legfőbb turisztikai látványosságai: a Turul emlékmű, a Tatabányai Múzeum, a Szabadtéri Bányászati Múzeum, a Szelim-barlang és az Aknatorony Kilátóból feltáruló panoráma. A síkvölgyi tavak a horgászok, a Gerecse és a Vértes a bakancsos turisták számára kínálnak lehetőségeket

Gyermelyen a Gyarmatpusztai arborétum és az országos hírv vadaspark, a Sándor- Metternich-kápolna és a Vadászkastély, nyaranta pedig a Széchenyi Művésztelep Alapítvány tábora képviselnek különleges vonzerőt.

Héregen a tájház, az ősnádas, a katolikus és a református templomok jelentik a fő látnivalókat, de vonzóak a túrázási lehetőségek, illetve az októberben megrendezésre kerülő lovasnapok eseményei is.

Környe legfőbb fő értékei az Ybl Miklós által épített római katolikus templom, a mellette lévő plébánián található római emlékművek, szarkofágok, síremlékek. A kistérség egyetlen megmaradt Árpád-kori templomának alapjai a Somlói út mentén láthatók. Az Által-ér északi partján, a Környi-tó közelében található a római erőd (CASTRUM Quirinum) maradványai.

Szárliget fő vonzereje a Zuppa-hegy, illetve a Körtyvélyespuszta - Csákányospuszta közötti Mária-szakadék.

Szomor fő látnivalói a katolikus templom, a Nepomuki Szent János szobor, a Kézdi-Vásárhelyi kastély, a falu szélén álló Kőkereszt és a temetőkápolna. A túrázók számára vonzó lehet a Kakukk-hegy, ahol – a szép kilátáson túl – többféle védett növény is megtekinthető.

Tarjában számos olyan objektum és rendezvény található, amelyeknek már ma is jelentős a vonzereje. Ezek közé tartozik a Somlyó-hegy, a vársáncok, a közeli Pes-kő, a felújított Kálvária, Tarján-Tornyópuszta és a Koldusszállás Vadászlak. Jellemző helyi építészeti emlék a pincesor, a római katolikus és a református templom. Kiemelkedő rendezvény a Zenei Fesztivál. A faluhoz tartozik a Nemzetiségi Ifjúsági Tábor is.

Várgesztes a kistérség egyik fő turisztikai célpontja. Elsősorban a XIV. századi vár vonzza a látogatókat, de a római katolikus templomot és a Gesztési-sziklaüreg Mária-szobrát is érdemes megtekinteni. A falu határában lévő Villapark egész évben várja a pihenésre vágyókat.

Vértessomló is több vonzó adottsággal rendelkezik. Kiemelkedik közülük a középkori Vitány várának romja, a Mátyás-kút, a Szarvas-kút, a Szép Ilonka-forrás, illetve a műemlék jellegű római katolikus templom, mely búcsújáró hely is. Vértessomló különleges húsvéti rendezvénye a tojásgurítás, látványosak az adventi ünnepek.

Vértesszőlős ma még kihasználatlan turisztikai kincsel rendelkezik: világhírű archeológiai lelete, a félmillió éves elöember maradványai a Szabadtéri Múzeumban tekinthetők meg. A falu szlovák tájháza és a római katolikus templom is figyelmet érdemel. A falu lehetőséget kínál lovaglásra, horgászatra, természetjárásra, túrázásra és siklóernyőzésre is.

3. 6. Testvér-települési kapcsolatok

A kistérség turisztikai vonzerejét a testvér-települési kapcsolatok ápolása is növeli. A kistérség szinte minden településének van kapcsolata külföldi településekkel, amit a jövőben a turizmus fejlesztése érdekében is kamatoztatni kell.

Testvér-települési kapcsolatok

Település	Testvér-település	Ország
Héreg	Imely	Szlovákia
	Nyírágó	
Környe	Langweid	Németország
	Tardoskedd	Szlovákia
	Csallóközarányos	(baráti kapcsolatok)
	Felsőpatony	
	Dunamocs	
Tarján	Staufenberg (partnerkapcsolat)	Németország
	Parajd	Románia (baráti kapcsolatok)
	Kirchberg	Németország
Tatabánya	Aalen	Németország
	Bedzin	Lengyelország
	Christchurch	Anglia
	Székelyudvarhely	Románia
	Izsevszk	Oroszország
	Fairfield	Egyesült Államok
Vértessomló	Bochor, Berne	Németország
Vértesszőlős	Turany, Udvard	Szlovákia
	Muhr am See	Németország

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

4. A települések kulturális helyzetképe

A fejezet a SZÍN 12./2-3. (2007. júniusi) számában teljes terjedelmében olvasható.

5. SWOT-elemzés

Erősségek	Gyengeségek
Sokszínű nemzetiségi kultúra	Települési érdekek előtérbe helyezése az együttműködéssel szemben
A szép természeti környezetből adódó turisztikai potenciál	Bizalmatlanság a pályázati pénzek elosztásával kapcsolatban
A kistérség településeinek bányász-hagyományai	Információhiány, programegyeztetés hiánya
Meglévő kulturális intézmények, létesítmények (színház, sportcsarnokok, művelődési házak, faluházak, könyvtárak, stb.)	A települések földrajzi távolsága nagy
Kreatív, aktív emberek	Falu - nagyváros ellentét
Nagyszámú kulturális civil szervezet	Nincs kommunikáció a települések között
A kistérség jó földrajzi elhelyezkedése (főváros közelsége, autópálya)	Nincsenek közös célok, közös jövőkép
A színház rekonstrukciója	Nincs a kistérségnek arculata
Hagyományörző kulturális programok sokasága	A kistérségre vonatkozó információk nem jutnak el a települések lakosságához
Amatőr zenei bázis (könyűzenei)	A települések nem ismerik egymást
Kistérségi Kulturális Kerekasztal	Hiányoznak a partneri kapcsolatok
Falunapok sorozata	Menedzseri szemlélet hiánya
Kulturális igény erősödése	A szféra érdekképviselete, érdekérvényesítése nem elég hatékony
Meglévő együttműködések, új kezdeményezések	

Lehetőségek	Veszélyek
Túraútvonalak kialakítása, infrastruktúrájuk kiépítése a települések érintésével	Az együttműködő, „kitaláló, működtető” csoport lemorzsolódik, megszűnik
Kiállítások összeállítása és vándoroltatása	Összefogás hiánya miatt lemaradunk a régiós és országos források megszerzéséről
Kistérségi kulturális napok a közös értékekre alapozva (történelmi, nemzetiségi, bányász-hagyományok)	A falvak vezetése nem használja ki a felkínált lehetőségeket
Kistérségi kulturális portál, elektronikus hírlevél indítása, fejlesztése	Ellentéttek a pénzügyi keretek elosztása, felhasználása miatt
Jól működő Kulturális Kerekasztal	„Nem merünk álmodni”
Közös programfüzet, időszaki lap megjelenítése	Továbbra is megoldatlan marad a rendszeres információáramlás
Kulturális portfólió összeállítása, egyéni kistérségi arculat létrehozása	Településeken belüli ellenállás az új kezdeményezésekkel, a nyitással szemben
Közös fejlesztési, pályázati alap létrehozása (önrész finanszírozásához)	A hagyományörzés háttérbe szorulása (tévé, számítógép, internet stb.)
A települések kiemelkedő értékeire épített rendezvénysorozat létrehozása	Régi módszerekkel akarunk új helyzeteket megoldani
Kistérségi kulturális stratégia megalkotása	A politika rátelepedik a kistérségre, a kultúrára, emiatt növekszik a bizalmatlanság
10 fordulós településismereti vetélkedő-sorozat változó helyszínen, helyi kulturális csoportok bemutatkozása	Rivalizálás a települések között
Hatékony közös külső kommunikáció, marketing	Változatlanul párhuzamos fejlesztésekben gondolkodnak a települések
Kistérségi kulturális szervezetfejlesztés (kulturális, turisztikai iroda létrehozása)	A választások után ismét újra kell építeni a kapcsolatokat
Rendszeres műhelymunka, szakmai segítségnyújtás, képzések	

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

6. Javaslatok a lehetőségek kihasználására és a veszélyek kezelésére

Javaslatok a lehetőségek kihasználására
Kulturális, közösségi intézmények infrastrukturális fejlesztése (infokommunikáció, többfunkciós létesítmények, e-takarékosság) a létező intézményi háttér vonzóbbá tételére
Tájházfelvételek, „élő tájház”, településtörténeti séták a helyi értékek megőrzése, átadása érdekében
Tematikus túraútvonalak kialakítása, a természeti értékek felmérése és bemutatása, túravezetők képzése
Kistérségi hagyományörző kavalkád, fesztivál megrendezése rendszeresen, változó helyszínnel
A helyi kézműipar felélesztése a hagyományörzés igényeire alapozva (pl. viseletvarrás, hagyományos ételek, eszközök készítése, emléktárgyak készítése)
Kistérségi Kulturális Kerekasztal folyamatos működtetése, változó helyszínnel
Történelmi játékok a jelentős épített és szellemi örökségre alapozva (Várgesztes, Vértesszőlős)
Kistérségi néptánc- és dalostalálkozó rendszeres megrendezése, változó helyszínnel, a sokszínű és színvonalas nemzetiségi kultúra ápolásával
Kistérségi kulturális, gasztronómiai és bornapok/horverseny szervezése. Olyan komplex program, amely arcu- latformáló és identitásteremtő erővel és tartalommal rendelkezik. A turisztikai attrakcióvá fejlesztés szándé- kával kidolgozható projekt.
Szomszédolás – térségi túranapok
Testvérvárosok fesztiválja – olyan komplex, két-három évente megrendezendő program szervezése, amely a sokszínű és kiterjedt testvér-települési kapcsolatokat kihasználva nemzetközi szinten is ismertté tudja tenni a kistérség kivételes természeti, kulturális és gazdasági adottságait.
Az országos hírű amatőr zenei bázisra támaszkodva kistérségi zenei napok szervezése, több műfajban (népze- ne, pop-rock).
Kalandtábor szervezése gyerekek számára, a széles spektrumú történelmi örökséget és nemzetiségi hagyomá- nyokat megismertetve, továbbadva.
Szlovák ifjúsági találkozó

Javaslatok a veszélyek kezelésére
Kistérségi információs és kulturális iroda létrehozása a programok összehangolása, hatékony szervezése érde- kében
Pályázati író team felállítása, képzése annak érdekében, hogy a hazai és az uniós kulturális fejlesztési források- ra a kistérség eredményesen tudjon pályázni
Kistérségi Kulturális Kerekasztal folyamatos működtetése, változó helyszínnel – az együttműködési kezde- ményezések erősítése, fenntartása, valamint a hatékony szakmai érdekérvényesítés miatt
Nemzetiségi ifjúsági szervezetek megalakítása, találkozók szervezése, a településeken élő fiatalok bevonása, aktivizálása érdekében
Kistérségi civil szervezetek fórumának megszervezése a partneri kapcsolatok kialakítása, a jó módszerek és az információk átadása érdekében
Falunapok felfűzése, összehangolása, programok, csoportok kölcsönös cseréje révén a települések megismer- rik egymás kultúráját
Tízfordulós településismereti vetélkedő megrendezése változó helyszínen, kulturális csoportok kölcsönös bemutatkozásával a települések megismerik egymás történelmét, kultúráját, a közös hagyományokat. Hozzá- járul a kistérségi identitás kialakulásához
Kistérségi kulturális portál és elektronikus hírlevél létrehozása, működtetése; évszakonként nyomtatott kis- térségi programfüzet összeállítása a külső és a belső tájékoztatás, információcseré és marketing érdekében
Egységes kulturális és turisztikai arculat kialakításával az identitás erősítése, hatékonyabb kulturális és turisz- tikai marketing válik lehetővé
Médialánc – helyi tévéműsorok cseréjével a kistérség településein élők információkhoz jutnak a távolabbi társtelepülésekről
Kistérségi hagyományörző és könnyűzenei cd megjelentetése a közös értékek külső és belső megismertetése céljából

7. Fő fejlesztési irányok, programok

7. 1. Komplex programok, fejlesztések

A kistérség abban a ritka és kivételes helyzetben van, hogy az 500.000 évvel ezelőtől a legújabb időkig keletkezett vonzerők akár egy hosszú hétvége alatt bejárhatók. Megismerhető keresztmetszetét tudja nyújtani történelmünk emlékeinek: az őskori leletek (Vértesszőlős: Előember-telep, Tatabánya: Szelim-barlang), a római kori falmaradványok és tárgyi emlékek (Környe, Szomor, Gyermely), a honfoglalás kori legendák (Bánhidai csata), az Árpád-kori körtemplom maradványa (Környe), a középkori várak (Várgesztes, Vitány-vár, Somlyó-hegyi maradványok), a Szelim-barlang török kori, valamint a 18. századi betelepítés legendája (Várgesztes), a szinte valamennyi települést érintő bányász hagyomány, a földrajzi - természeti adottságok hasonlóságában gyökerező mesterségek és tevékenységek, az egyik lehetséges vezérfonala a közös kulturális programok, fejlesztések kialakításának.

Ugyanígy szervezőerőként kínálkozik a hagyományok közös és kölcsönös felmutatása, megismertetése. A magyar, a sváb és a szlovák zenei, ének- és tánc kultúra, a megőrzött viseletek, tárgyi emlékek, épületek, a ma is élő ünnepek, szokások, a hagyományos ételek és foglalkozások széles és színes palettáját tudja felvonultatni a kistérség. A szőlőtermesztés, a borászkodás (Környe, Vértesszőlős, Tarján, Szomor, Gyermely, Héreg) szintén több településre jellemző, kultúrát teremtő élő hagyomány, amelynek nyomai a tárgyhasználatól a munkakultúrán át az ünnepekig át- meg átszövik a közös múltat és jelent.

Közös kincse a településeknek az a gyönyörű és változatos természeti környezet, a jellegzetes „pannon táj” amely már ma is kedvelt célponttá teszi a bakancsos és a kerékpáros turisták, természetjárók, sziklamászók, vadászok, ornitológusok, ökoturisták, lovasok, jó levegőre, csendre, háborítatlan környezetre vágyók előtt a tatabányai kistérséget. Védett növények és állatok (Tarján, Héreg, Gyermely, Szárliget, Szomor), ősnádas (Héreg), jól mászható hegyek és erdőségek, geológiai (Tatabánya) és védett növényeket bemutató tanösvények (Gyermely), horgásztavak (Tarján, Tatabánya, Vértesszőlős, Gyermely, Környe, Vértessomló, Várgesztes) egyaránt megtalálhatók itt.

A bakancsos és a kerékes természetjárók (Várgesztes, Vértessomló, Héreg) kívül a sziklamászók, sárkányrepülő és siklóerőnyősök (Várgesztes, Tatabánya, Héreg, Vértesszőlős), a lovaglás (Héreg, Vértesszőlős, Vértessomló), a lövészet és az íjászat (Gyermely, Tatabánya, Vértessomló) művelőit is a kistérségbe lehet csábítani, megfelelő programkínálattal és infrastrukturális feltételek biztosításával.

7. 1. 1. Javasolt programok

Komplex fejlesztések, programok
Kulturális, közösségi intézmények infrastrukturális fejlesztése (infokommunikáció, többfunkciós létesítmények, e-takarékosság)
Tájházafejlesztések, „élő tájház”, településtörténeti séták
Tematikus túraútvonalak kialakítása, a természeti értékek felmérése és bemutatása
Kistérségi hagyományörző kavalkád, fesztivál megrendezése rendszeresen, változó helyszínnel
A helyi kézműipar felélesztése a hagyományörzés igényeire alapozva (pl. viseletvarrás, hagyományos ételek, eszközök készítése, emléktárgyak készítése)
Történelmi játékok a jelentős épített és szellemi örökségre alapozva (Várgesztes, Vértesszőlős)
Kistérségi kulturális, gasztronómiai és bornapok/borverseny szervezése
Testvérvárosok fesztiválja

7. 2. Szervezetfejlesztés

Markáns fejlesztési irányként kínálkozik a rendezvények, műsorok, színházi előadások, szórakoztató estek, ismeretterjesztő programok, kiállítások közös szervezése, költségkímélő tájoltatása. Ennek összehangolására, a pályázatfigyelés és -írás, a program-szervezés és -koordinálás, valamint a turisztikai és kulturális fejlesztés szinkronizálása, egymásra építése érdekében egyaránt megfogalmazódott egy kistérségi kulturális - turisztikai iroda létrehozásának kívánalma.

A Kistérségi Kulturális Kerékasztal közvetítő szerepet tölthet a döntéshozók és a településeken dolgozó kulturális szakemberek, civil közösségek és művészeti csoportok között. A javaslattevő, kezdeményező szerepkörtől a döntés-előkészítő szakmai munkáig széles mozgásteret kínál számára sokszínű összetétele. Szervezeti és működési rendjének kialakítása, kompetenciáinak meghatározása, bevonása a munkába a Többcélú Kistérségi Társulás feladata. A Kulturális Kerékasztal katalizátora, jelentős erőforrása lehet a közös kulturális fejlesztéseknek.

7. 2. 1. Javasolt programok

Szervezetfejlesztés
Kistérségi Kulturális Kerékasztal folyamatos működtetése, változó helyszínnel
Kistérségi információs és kulturális iroda létrehozása
Pályázatíró team felállítása, képzése

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

7. 3. Programszervezés

A kivételes történelmi emlékekre, a közös nemzetiségi hagyományokra és a kiemelkedő természeti értékekre alapozott kistérségi szintű programok szervezése, a produkciók és az erőforrások jobb kihasználásán túl erősíti a kapcsolatokat elmélyülését, együttműködéseket indukál és folyamatos fejlődést kíván az alkotóktól. A helyi művészeti csoportok produkcióinak intenzívebb bemutatása a helyi értékekkel való jobb gazdálkodást, azok intenzívebb bemutatását teszi lehetővé. Csomagban vásárolt produkciók, szolgáltatások esetében az együttműködés kedvezőbb feltételek elérését teszi lehetővé.

Fontos és hangsúlyos lehetőség olyan programok és rendezvények szervezése, amelyek a kistérség erősségeit, értékeit kihasználják.

7. 3. 1. Javasolt programok

Programszervezés
Kistérségi néptánc- és dalos találkozó rendszeres megrendezése, változó helyszínnel
Falunapok felfűzése, összehangolása, kölcsönös programcsere
Amatőr zenei napok
Tízfordulós településismereti vetélkedő, változó helyszínnel, kulturális csoportok kölcsönös bemutatkozásával
Kalandtábor
Szlovák ifjúsági találkozó
Szomszédolás – térségi túranapok

7. 4. Kommunikációs fejlesztés

A kistérség településeinek lakosságai közötti kommunikációs csatornák, eszközök megteremtése és működtetése előfeltétele a közös tervezési folyamatnak és partnerségi együttműködésnek. Egymás kölcsönös megismerése, a mindennapokba való betekintés, a sikereken és a problémákon való osztozás nem csupán a bizalom erősítése és a közös identitás megteremtése miatt fontos feladata a közösségi, kulturális fejlesztéseknek. Az információkhoz való hozzáférés, illetve azok felhasználásának hatékony megszervezése, a meglévő és tervezett szabadidős, kulturális, közösségi programok összehangolása forráskímélő illetve forrásteremtő eszköz is ma már. Közös projekteket kidolgozni, pályázatokat beadni és programokat megvalósítani nem lehet a közösség széles körű támogatása, az információk gyors cseréje nélkül.

A kistérségi identitás kialakulását segítő, ugyanakkor kommunikációs, marketing eszköznek is tekinthető közös arculat kialakítása, valamint promóciós kiadványok megjelentetése támogatja a tatabányai kistérség kulturális fejlesztését.

7. 4. 1. Javasolt programok

Kommunikációs fejlesztés
Kistérségi kulturális portál és elektronikus hírlevél létrehozása, működtetése
Kulturális értékkataszter folyamatos karbantartása, bővítése
Kistérségi marketinganyagok készítése
Egységes kulturális és turisztikai arculat kialakítása
Évszakonként nyomtatott kistérségi programfüzet
Médialánc – települési tévéműsorok cseréje
Kistérségi KI KICSODA? CD-szaknévsor
Kistérségi hagyományörző és könnyűzenei cd megjelentetése

8. Összefoglaló megállapítások, javaslatok

A tatabányai kistérségben lezajlott kulturális tervezési program során azt tapasztaltuk, hogy a nemzetiségi, nyelvi, vallási sokszínűség, kulturális változatosság, a hagyományok, az értékek újrafelfedezése és ápolása, a több évszázados közös történelem mellett a gyökerek különbözőségének elfogadása és nagybecsülése egyaránt jellemzi az itt élő emberket és közösségeiket. Nem is lehet ez másként, hiszen a tíz település közül nyolcban nagy számban élnek kisebbségek, akik saját identitásukat megőrizve, részesei szűkebb pátriájuk kulturális értékkeremtésének, gazdasági gyarapodásának és társadalmi életének. A központi település, Tatabánya, szinte leképezi, önmagában is megjeleníti ezt a sokszínűséget, hiszen három elődtelepülése közül kettőben nagyszámú német, egyben pedig szlovák nemzetiségű lakosság él, de rajtuk kívül romák, lengyelek, és görögök is élnek a városban.

A kistérség kulturális fejlesztésének közös lehetőségeit keresve, számos előfeltételezéssel találkoztunk. A térségi szint indokoltságának, életképességének, szükségességének megkérdőjelezésétől kezdve, az „eddig is csak magunkra számíthattunk, ezután is megleszünk közös programok, tervek nélkül” keserű tapasztalatán át annak a kételynek a megfogalmazásáig, hogy egymástól földrajzilag oly távol eső települések, mint például Szomor és Várgesztes, ugyan miben is működhetnének együtt egymással? A falvak

INTÉZMÉNYEK – RÉGIÓ, MEGYE, KISTÉRSÉG

és Tatabánya kulturális helyzetének feltárása során azonban számos olyan momentumot ismerhettünk meg, amelyek ezer szállal kötik össze az itt élőket, és jó alapot adnak az együttgondolkodás, a közös tervezés és cselekvés sikeréhez.

A kistérség települései között, túl a közös magyar történelmi örökségen, erős összetartozást jelent, hogy az évszázadok során lakosságuk többször is igen hasonló körülmények között cserélődött ki. A török idők alatt több község teljesen, több jelentős mértékben elnéptelenedett. A környék földesurai – elsősorban Esterházy József illetve Sándor Móric gróf – a megmaradt, többnyire református magyarokat elűzve, katolikus németeket (*Gyermely, Héreg, Környe, Szomor, Tarján, Várgesztes, Vértessomló, Alsó- és Felső-Galla*) illetve szlovákokat (*Vértesszőlős, Bánhida*) telepítettek be a lakosság pótlására. Sőt, tovább csavarintva a történelem furcsaságain, a kizárólag magyarok lakta Héreg mai polgárainak ősei is Csallóközből, a mai Szlovákiából származnak, hiszen a török időkben teljesen kipusztult falut 1670-től szlovákiai magyarokkal népesítették be újra. Két évszázados építkezés, beilleszkedés után aztán különböző mértékben, de mindegyik települést érintette a II. világháborút követő erőszakos kitelepítések, majd a helyükre érkező betelepítésének hulláma. A nemzedékek sorát érintő megpróbáltatások közös tapasztalatként – nemzetiségtől és anyanyelvtől függetlenül – a ma itt élők kultúrájában, mindennapjaiban tovább élnek. Ennek köszönhetően – bár nyilván ellenkező példa is akad – a tatabányai kistérségben élőknek nem kell hosszasan magyarázni, miben állnak az európai polgárrá válás olyan alapkövetelményei, mint a tolerancia, a kultúrák egymás mellett élése, a másság tisztelete, a különbözőségek értékékként való kezelése.

Az itt élő népek közös történelme, illetve különböző, ám párhuzamosságokat mutató sorsa olyan sokszínű kultúrát eredményezett, amelynek továbbéltetése, önmaguk, egymás és mások számára történő megőrzése, felmutatása elegendő muníciót adhat a jövőbeni közös, kulturális alapú fejlesztésekhez.

Az érintkezési pontok, a különbözőségek mögül búvópatakként folyton felbukkanó egyezések felfedezése, az egymásra csodálkozás öröme alapozhatja meg a kényszerek nélküli együttműködések, olyan tervek kidolgozásának bátorságát és megvalósítását, amelyek egyedül erőn felülnek, összefogva azonban megvalósíthatók.

Biztos háttérrel ad a fejlesztések bátorságához, hogy a tatabányai kistérség valamennyi településének rendkívül erős az önszervező képessége. A helyi önkormányzatokat számos civil szervezet, az intézmények, az egyházi közösségek és a helyi vállalkozók támogatják a fejlesztésekben, így a kulturális élet fellendítésében is. Ennek eredményei meg is mutatkoznak a programkínálatban, a közösségi élet élénkségében. A tatabányai kistérségben a szűkös anyagi lehetőségek ellenére több településen új vagy felújított közösségi terek, művelődési házak, sportcsarnokok épültek, többé-kevésbé hozzáférhetőek a korszerű kommunikációs csatornák. Néhány településen azonban nincs, vagy erősen leromlott állapotú a művelődési ház, a könyvtár, elavultak a berendezések, korszerűtlen a technikai felszereltség. Több helyen nincs megoldva a rendszeres nyitva tartás, nincs közművelődési szakalkalmazott, előfordul, hogy a közüzemi díjak kiegyenlítése is problémát okoz a fenntartó számára. Általánosnak mondható tapasztalat, hogy a települések kulturális életének legaktívabb, általában a középkorostályhoz tartozó szereplői aggódva említik, hogy nehéz a fiatalokat bevonni a közösségi életbe, a hagyományos csoportokba, a szabadidő értelmes eltöltésének lehetősége nélkül féltik, hogy elkallódnak a fiatalok – ugyanakkor szinte mindenütt csak terv egy ifjúsági klub, egy saját fészék kialakítása.

A közösen megoldandó problémák közé sorolható az információkhoz való hozzáférés, illetve azok felhasználásának problémája, a meglévő és tervezett szabadidős, kulturális, közösségi programok összehangolása. Többek között a kulturális fejlesztések ma már szinte egyetlen forrását jelentő pályázati információkhoz való hozzájutásnak nem csak a kiírások dömpingjében való eligazodás képessége a feltétel, hanem az is, hogy mihez kezd az adott település vagy intézmény az információval, a lehetőséggel. Féltik, hogy megfelelő szakember, speciális feladatkörű szervezet vagy kapacitás hiányában számos lehetőség marad felfedezetlenül, kihasználatlanul.

Kivétel nélkül minden kistelepülésen felmerült a rendezvények, műsorok, színházi előadások, szórakoztató estek, ismeretterjesztő programok, kiállítások közös szervezésének, költségkímélő tájoltatásának az igénye. A pályázatfigyelés és -írás, a program-szervezés és -koordinálás, valamint a turisztikai és kulturális fejlesztés összehangolása, egymásra építése érdekében egyaránt megfogalmazódott egy kistérségi kulturális - turisztikai iroda létrehozásának kívánalma.

Tatabánya, a központi nagytelepülés sem csupán adni tud a „kicsiknek” (elsősorban kulturális szolgáltatásokat, együttműködések kezdeményezését, koordinálását, szakértelmet), hanem a kistelepülések rendkívül gazdag értékeiből felfrissítheti a maga programkínálatát, élvezheti az emberközeli, természetes és barátságos környezetet, kapcsolatokat, újratanulhatja az egymásra támaszkodás, a bizalom és a kölcsönösség energiákat megsokszorozó erejét.

A megfogalmazódott fő fejlesztési irányok és javasolt programok alkalmasak arra, hogy hozzájáruljanak a kistérség kulturális identitásának megerősítéséhez, együttműködésben tervezett fejlesztések kidolgozásához és széles körű közösségi támogatással, partnerségben történő megvalósulásához.

Az alapvető cél elérése érdekében reményeink szerint a Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás illetve a Kulturális Kerekasztal hatékonyan és eredményesen tudja felhasználni a kulturális koncepciót, az elkészült és tovább bővíthető, folyamatosan frissítendő értékleltárt, és a települések, illetve a kistérség javára fordítja mindazt a kezdeményezőkézséget, tenni akarást, jobbító szándékot és együttműködési készséget, amelyet a koncepciókészítés folyamata során tapasztaltunk.

9. A Tatabányai Többcélú Kistérségi Társulás településeinek kulturális értékkatasztere

(Lezárva: 2007. május 15.)

	Gyermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
Lakosságszám:	1380 fő	1058 fő	4633 fő	2207 fő	1113 fő	2675 fő	596 fő	1371 fő	2938 fő	73000 fő
Kategóriák:										
I. Civil szervezetek/ egvesítetek										
Alapítványok	X Gyermelyért Faluvédő Egyesület, Széchenyi Művésztelep Alapítvány, Gyarmatpusztáért Alapítvány	X Héregi Általános Iskolás és Óvodás Gyermekekért Alapítvány, BIR-AIR Nemzetközi Aviatikai Múzeum Alapítvány	X Környezetünk Jövőjéért Alapítvány	X Szárligetért Alapítvány, Hétszínvirág Alapítvány	X Szomor Jövőjéért Alapítvány, Kézdi-Vásárhelyi Imre Alapítvány	X Tarján Községért Közalapítvány, Tarjáni Gyermekekért Alapítvány, Tarjáni Óvodáért Alapítvány, Tarjáni Nemzetiségi Ifjúsági Tábor Közalapítvány	X Várgesztesért Közalapítvány	X Vértessomlóért Kiemelten Közhasznú Alapítvány	X Vértesszőlősért Alapítvány, Iskolai és Óvodai Alapítvány, Segítő Kéz Vértesszőlősért Közhasznú Alapítvány	kérésre külön listán mellékeljük
Sportegyesületek	X Gyermely-Szomor SC, Gyarmatpusztai MTT SZ, Íjászszakosztály	X Labdarúgószakosztály	X Környei Sportegyesület (kézilabda, foci, tenisz, sakk), Tömegsport Egyesület - újjászervezés alatt	X Labdarúgás és majorett	X Gyermely - Szomor SC, Odeon Se (Karate Egyesület)	X Amatőr Sportolók Egyesülete, Foci E. 3 korcsoport, kézilabdacsapat NB. II., Községi Sportegyesület	X Várgesztesi Sport- és Faluvédő Egyesület - Labdarúgó szakosztály (Megye II.)	X Vértessomló Sportegyesület (foci - megyei, lövészet - országos eredmények, asztalitenisz, karate)	X Vértesszőlősi Sportegyesület (VSE), foci, karate, majorett	Kérésre külön listán mellékeljük
Táncgyűttesek	X Majorett csoport	X Majorett csoport	X Szívavány Táncgyűttes, Művészeti Iskola, X-Plov Modern táncgyűttes, Német Nemzetiségi Táncgyűttes	X "Liget" Táncgyűttes, majorett csoportok	X majorett csoport és hagyományőrző tánc csoport (felnőtt)	X Tarjáni Zenei és Ének Hagyományőrző Egyesület - ifjúsági és felnőtt tánc csoport, majorett csoport (2 korcsoport)	X tánc csoport (német nemzetiségi), óvodás és kisiskolás	X Német Nemzetiségi Tánc csoport	X Fialka Tánc csoport (3 korosztály), Jazzbalett (2 korosztály), majorett csoport, has-táncklub	Tatabányai Show Formációs Táncgyűttes, Hezam El Aluan Orientális Tánc csoport, Thália 2002 Táncművészeti és Sportegyesület táncosai, High Voltage Sporttáncgyűttes, Dancing Feet Akrobatikus R&R SE, Bányász és Katica Mazsorett Csoport, Napsugár Mazsorett Csoport, Harmónia Mazsorett Csoport (a lista nem teljes)

	<u>Gyermely</u>	<u>Héreg</u>	<u>Környe</u>	<u>Szárliget</u>	<u>Szomor</u>	<u>Tarján</u>	<u>Várgesztes</u>	<u>Vértessomló</u>	<u>Vértesszőlős</u>	<u>Tatabánya</u>
<u>Zenei Egyesületek</u>	X Művészeti iskolában zeneoktatás	X Ifjúsági Fúvószenekar	X Magyar Dalkör, Német Dalkör		X	X Tarjáni Zenei és Ének Hagyományörző Egyesület ifjúsági és felnőtt Dalkör	X Német Nemzetiségi Dalkör	X Német Nemzetiségi Dalkör	X Asszonykórus - Zimozelen, fűrlyaszakkör	Német Nemzetiségi Dalkör, Bányász Dalkör, Rozmaringos Bányász Egylet, Tatabánya Város Vegyeskara, Bárdos Lajos Vegyeskórus
<u>Zenekarok</u>				X Iglice citerazenekar	X Szomor Sramli	X Több is van, pl. Stréhli Kapelle, Spitzbaum Tarján, S-IKER 2000 Sramli Zenekar, Tarjansramli, Freundekapelle és 5 gyerekzenekar is van		X		Tatabánya Város Fesztivál Fúvószenekara, Bánhidai Fúvós és Bányász Fúvószenekar, Tatabánya Város Szimfonikus Zenekara, Évszakok Kamaragyüttes
<u>Hagyományörzők</u>	X Faluvédő Egyesület	X Hagyományörző Egyesület	X Környi Németek Baráti Köre és Kultúregyesülete		X Szomori Hagyományörző Egyesület (nemzetiségi)	X Tarjáni Zenei és Ének Hagyományörző Egyesület, Tarján Községért Baráti Kör	X Hagyományörző Nyugdíjas Klub	X Vértessomló Közművelődésért Egyesület	X Pátria Faluközösségi Egyesület, Nyugdíjas Klub	Szabadtéri Bányász Múzeum Alapítvány, Rozmaringos Bányász Egylet, Alsógallai Baráti Kör, Felsőgallai Baráti Kör
<u>Polgárórség</u>	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<u>Nyugdíjas Klubok</u>	X	X	X	X		X	X	X	X	kérés alapján külön listán melléjük
<u>Idősek Otthonai</u>			X			X			X	Egyesített Szociális Intézmények

	<u>Gyermely</u>	<u>Héreg</u>	<u>Környe</u>	<u>Szárliget</u>	<u>Szomor</u>	<u>Tarján</u>	<u>Várgesztes</u>	<u>Vértesszló</u>	<u>Vértesszőlős</u>	<u>Tatabánya</u>
<u>Nemzetiségi csoportok</u>			X Környi Németek Baráti Köre és Kultúregyesülete		X német nemzetiségi	X Német Nemzetiségi Egyesület	X Német Nemzetiségi Dalkör	X Német Nemzetiségi Dalkör	X szlovák	kérésre külön listán mellékeljük
<u>Kisebbségi Önkormányzatok</u>	X német nemzetiségi		X német nemzetiségi		X német nemzetiségi	X német nemzetiségi	X német nemzetiségi	X német nemzetiségi	X szlovák nemzetiségi	német, szlovák, lengyel, görög, cigány
<u>Képzőművészek</u>	X Festők (pl. Bereznai István), fafaragók régi könyvtár műterem.	X Kőfaragók		X Festők (pl. Orcsik Judit) és iparművészek	X (pl. Borkuti Árpád)	X Több festő és fafaragó is él a faluban (pl. Pajó, Sámson, Papp, Szalcziger)			X	Tatabánya Alkotó Művészeiért Közalapítvány nyilvántartása szerint
<u>Drámacsoportok</u>	X Falusi színjátszók – felnőttcsoport (Drahota Andrea) Terveznek amatőr színjátszó csoportot az iskolában	X Színjátszó csoport		X iskolában működik (Nagy Ágnes vezeti)	X gyermekszínpad működik az iskolában	X színjátszók: magyar és német csoport, irodalmi kör		X iskolában működik	X Színjátszó Kör (gyermek 8-12 évesek)	Orfeusz Társulat, Prolog Színházi Egyesület, középiskolák színjátszó köre
<u>Vadász társaságok</u>	X Gyarmatpuszta	X		X		X	X	X	X	
<u>Tűzoltó egyesületek</u>		X	X				X	X jelentős eredmények, ifjúsági csoport VB résztvevő		Intézményi formában működik - Tatabánya Város Hivatásos Tűzoltó Parancsnoksága
<u>Egyéb szervezetek, egyesületek</u>	X Katolikus Caritas, Vöröskereszt	X Baráti Lovaskör (Vörös Géza), Vöröskereszt	X Öreg Klubja, Vöröskereszt, C24 Postagalamb Sportegyesület, Feszty Árpád Polgári Kör, Három Királyok	X Falukör Egyesület, Vöröskereszt		X Kézműves szakkörök (agyag, rajz, kézimunka), mozgásfoglalkozások felnőtteknek	X Kézimunka Szakkör, Női Tornakör	X Vöröskereszt	X Foltvarró Kör, Kézimunka Szakkör, Női torna klub, Baba-Mama Klub, Református közösség	kérésre külön mellékeljük

	<u>Gyémely</u>	<u>Héreg</u>	<u>Környe</u>	<u>Szárliget</u>	<u>Szomor</u>	<u>Tarján</u>	<u>Várgesztes</u>	<u>Vértessomló</u>	<u>Vértesszőlős</u>	<u>Tatabánya</u>
<u>Katolikus egyházközösségek</u>	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<u>Református egyházközösségek</u>	X	X	X			X			X	X
<u>Testvértelepülések/kapcsolatok</u>		X Osnabrück és Langweit (Németország-Bajorország), Ímely és Nyírágós (Szlovákia - Csallóköz)	X Steffenberg (Németország), Dunamocs (Szlovákia), Tardoskedd (Szlovákia), Felsőpatony (Szlovákia), Aranyos (Szlovákia), Parajd (Erdély), Párkány (Szlovákia).		X Main am Kreis	X Staufenberg (Hessen tartomány), Kirchberg (Bajorország), Gerlingen, (Main-kinzigi járás), Vesoul (Franciaország), Marish-Trübau (Csehország), Halle/Saale (Németország)	X	X		Aalen (Németország) Bendzin (Lengyelország) Christchurch (Egyesült Királyság) Fairfield (USA) Izevzsk (Oroszország) Székelyudvarhely (Erdély, Románia)
<u>2. Rendezvények</u>										
<u>Falunapok</u>	X szeptemberben	X (október közepe)	X Környebányai Falunap (aug. 19.)	X júniusban (Szent Magdolna)	X Nemzetiségi Fesztivál és Falunap (Pünkösdkor)		X júniusban	X májusban	X Augusztus 20-ai Falunap és Samu Ünnepek (2 nap)	
<u>Búcsúk</u>		X (június utolsó vasárnapja)	X januárban, az ország első búcsúja	X júliusban	X Mihály napi ünnepek és búcsú (szept. vége)	X Tarjáni búcsú (ápr. és okt.)	X Vendel napi búcsú (október)	X júliusban és novemberben	X Mária napi búcsú (szept. első vasárnapja)	X
<u>Egyházi rendezvények</u>		X Lovasnapon közös istentisztelet	X Pünkösdi Ünnepek							X

	Gyermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>Bálok</u>	X Szüreti felvonulás és bál (október első hete)	X Szilveszteri és húsvéti bál	X Szüreti felvonulás és bál (szeptember vége), augusztus 20-ai utcabál		X Mihály napi bál	X Sváb bál (megyei febr.), szüreti bál, óvodai és iskolai jótekonysági bálók	X	X Húsvéti bál, szüreti felvonulás és bál (szept., vagy okt.)	X Szüreti felvonulás és bál	területi művelődési házanként változó
<u>Fesztiválok</u>			X Német Nemzetiségi és Sör-fesztivál (júl. 2. hete)	X Majorett fesztivál (május)	X Német Nemzetiségi Fesztivál (Pünkösöd)	X Nemzetiségi Zenei Fesztivál (3 napos, Pünkösdkor)			X Mesterkezek kiállítás és programjai (aug. 18/19-i megnyitóval, két hét), Tavasi Fesztivál és Gyermeknap (máj. vége)	Május 1., Nyárköszöntő Fesztivál, Városi Gyermeknap, Szent István Napok, Tatabányai Bányász Napok
<u>Sportrendezvények</u>	X Rendszeres focikupák	X Lovastalálkozó (október)			X focikupák, Szomor 23 túra (október 23.), "Fáklyás túrák" (január 4.)	X focisták megyei bajnokságban (3 korosztály), kézilabdázók NB II.-ben (6 korosztály), ők nemzetközi tornákon is részt vesznek. Mikulás Kupa.	X teremfoci kupák, Vértessomló 30 teljesítménytúra érinti		X (pl. lovasversenyek nyáron, vagy karate versenyek)	több van, kérésre mellékeljük
<u>Kiállítások</u>	X festők képeiből		X			X Esetenként az iskolában vagy a Községi Házban (főleg festmények)	X Esetenként a Faluházban		X Díszmadárkiállítás (országos), borverseny és kiállítás (tavasszal), Mesterkezek Kiállítás	X
<u>Borversenyek</u>	X Márton napkor		X			X Regionális Borverseny (márc. 15.)			X Borverseny (tavasszal)	területi művelődési házanként változó

	Gyermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>Erdei iskolák/ifjúsági táborok</u>	X Gyarmatpuszta	X Lovastáborok (egész évben, Opál Lovas Udvarház), Katolikus Ifjúsági Üdülő a Nagy-Gerecsén	X Környebányai Erdei Iskola és Ifjúsági Tábor		X Sátortábor (Balatonnál), napközis nemzetiségi tábor, rendszeres erdei iskola (Börzsöny-Pusztamarót), Olvasótábor	X Nemzetiségi és Ifjúsági Tábor (6 épület)				iskolák, művelődési intézmények szervezésében
<u>Táncház</u>	X Iskolában van gyermekeknek táncház			X	X	X		X		programokhoz kapcsolódnak, de nem állandó jelleggel
<u>Játszóház</u>				X Kézműves Játszóház						területi művelődési házakban, játszótereken civil szervezetek szervezésében programhoz kötődően
<u>Egyéb állandó rendezvények</u>	X Gyarmatpusztai majális, Iskolanapok (júl. első hete), Idősek Napja (dec. 14.), közös imahetek	X Karácsonyi Koncert (Ifjúsági Fúvószenekar szervezésében), Nyugdíjas találkozó/Idősek napja	Májfadöntés/pünkösdi ünnepek, Orbán napi ünnepség (május), Márton napi ünnepek (november), Márton Napi Dalostalálkozó, Tánc Világnapja (ápr. 29.), Kisfaludy-napok (iskola szervezésében, márc. 28-30.), Kitelepítési megemlékezés (aug. 27.), Adventi ünnepségsorozat (Ádvent, Falu Karácsonyfája, Karácsonyi Szöszmötölő, Idősek Karácsonya), Lucázás	X Májfaállítás (Nyugdíjas Klub), Idősek Napja (okt.), Baba - Mama Klub	X Kézdi Napok (1 hetes program ősszel), Karácsonyi Koncert, Falu Karácsonyfája, Idősek Napja, Farsangi Mulatság	X Kézműves Nap (aug. utolsó vasárnapja), Nemzetiségi Körustalálkozó, Doni Megemlékezés (jan. 12.), Hagyományok Napja.	X Idősek Napja (október)	X Szent Borbála Ünnepe (az év második falunapja, dec. eleje). Hagyományos tojásgurítás	X Pünkösdi Koncert - Gyermektánc Találkozó, Idősek Napja, Falukarácsony, Karácsonyi Koncert, komolyzenei koncertek, karácsonyi és húsvéti körmenet	

	Gvermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>Egyéb helyszínek</u>	X Szabadtéri Színpad, Gyarmatpuszta	X Király-kúti sátorozóhely	X Vitéz Dinnyés Zsigmond Református Konferenciaterület		X Felújított plébánia épülete, színpad az Iskolai sportcsarnokban	X Szabadtéri színpad, rendezvénytér, Ifjúsági Tábor közösségi épülete, felújított római katolikus plébánia épülete	X Vár, vár alatti tisztás, Gesztető környéke, Villapark	X Szabadtéri színpad a Búcsú téren	X rendezvény tér	Millenniumi Közpark, Turul Parkerdő, Május 1. Park
<u>3. Helyi termékek, ételek</u>										
<u>Hagyományos ételek</u>	X Sült kacsafertály, a káposzta-termesztéshez kapcsolódó ételek					X "Rozmaring hagyománya"	X		X egyedi sütemények, káposztás ételek (pl. káposztás lángos)	
<u>Borászkodás</u>	X	X			X	X	X	X	X	X
<u>Kézműves termékek</u>	X Fafaragás				X	X	X (pl. fapapucs), fa szerszámok, eszközök	X (pl. csuhébabakészítés, fapapucskészítés)	X	területi művelődési házakban működő kézműves csoportok munkái
<u>Hagyományos tevékenységek, szokások</u>	X Húsvéti sonka és tojáslövő verseny		X Hagományos sváb disznóvágás		X Hagományos sváb disznóvágás, "fáklyás túrák"	X	X Hagományos sváb disznóvágás, "Csengő Ünnep" (betelepülés emléke)	X Tojásgurítás	X	Ünnepkörökhöz kapcsolódó események megvalósítása területi művelődési házakban

	Gyermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>4. Helyi média</u>										
<u>Helvi rádió</u>										X
<u>Helyi Tv</u>	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<u>Faluújság, helyi lapok</u>	X		X	X		X		X	X	X
<u>Települési weblap</u>	X		X	X		X	X	X	X	X
<u>Szélessávú Internet</u>	X	X	X	X		X		X	X	X
<u>Helytörténeti kiadvány</u>	X		X		X előkészületben, kiadás előtt	X			X	Több kiadvány is készült
<u>5. Intézmények</u>										
<u>Általános iskolák</u>	X Oktatási és Kulturális Központ	X (csak az alsó tagozat van helyben, a felső bejár Tarjánba)	X	X	X	X Általános Művelődési Központ, német nemzetiségi oktatás az iskolában	X (csak az alsó tagozat van helyben, a felső bejár Vértessomlóra)	X német nemzetiségi	X szlovák nemzetiségi nyelvoktatás	X
<u>Óvodák</u>	X	X	X	X	X	X német nemzetiségi óvoda	X	X német nemzetiségi	X	X
<u>Zeneiskolák/ művészeti iskolák</u>	X Bodajki Művészeti Iskola, többféle hangszeres oktatás, faragás - textilművesség is		X		X	X "Ritmus" Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (egyéni hangszeres és moderntáncoktatás)	X Zeneiskola heti 2 alkalommal	X Zeneiskola (alapítványi)	X Hang-Szín-Tér Művészeti Iskola (képzőművészeti szakokkal is)	X

	Gyermely	Héreg	Környe	Szarliget	Szomor	Tarián	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>Könyvtárak</u>	X	X (iskolában működik)	X	X	X	X	X	X	X	X
<u>Művelődési Há- zak/Faluházak</u>	X	X	X		Nem üzemel	X Művelődési Ház	X	X	X	X
<u>Tájházak</u>		X	X Német nemzetiségi tájház kialakítása tervben/folyamatban van		X	X Volt, anyaga megvan, de új épület kell, mert a régi összedőlt.	Igény lenne német nemzetiségi tájház építésére	X Német nemzetiségi tájház kialakítása tervben/folyamatban van	X szlovák tájház	X
<u>Közösségi Házak</u>				X		X konyha is van benne (baráti kör működteti)				X
<u>Teleházak</u>								X		X
<u>Sportcsarnokok/ sportpályák</u>	X felújított sportpálya, műfüves pálya tervek közt	X sportpálya és hozzá tartozó 38 férőhelyes vendégház	X sportpálya (foci és kézilabda pálya)	X sportpálya	X sportcsarnok és sportpálya	X modern sportcsarnok és sportpályák is	X sportcsarnok és sportpálya	X sportcsarnok és sportpálya	X sportcsarnok és sportpálya	X
<u>Egyéb sportpályák</u>	X Gyarmatpusztán lőtér, koronglőtér, erdei tornapálya, tenispálya	X lovaspálya	X Jet ski pálya tervben van			X tenispálya, bowling pálya		X Lőtér	X lovaspálya, síklőernyős start-hely	X
<u>Ifjúsági klubok</u>		X Hagyomány-őrző Egyesület Ifjúsági Tagozata alakulóban								X
<u>Múzeumok/ kiállító- helyek</u>		X Tájház gyűjteménye				X Tájház gyűjteménye		X Tájház gyűjteménye	X Előember-telep (Magyar Nemzeti Múzeum kiállító helye), Szlovák Tájház	X

	<u>Gyermely</u>	<u>Héreg</u>	<u>Körmve</u>	<u>Szárfiget</u>	<u>Szomor</u>	<u>Tarján</u>	<u>Várgesztes</u>	<u>Vértessomló</u>	<u>Vértesszőlős</u>	<u>Tatabánya</u>
<u>Galériák</u>	X nyaranta festők képeiből					X Magángaléria létezik (festő). Kezdeményezés, igény közösségire is lenne.				X
<u>Művésztelepek/ alkotótelepek</u>	X Széchenyi Művésztelep profi festőknek nyaranta, és amatőr képzőművészek tábora, gyermekeknek is (festőtábor, népművészet, réz, agyag, üveg, papír, textil). Bereznyei István vezeti									
<u>E-Magyarország Pontok</u>	X						X	X	X	X
<u>6. Látnivalók/műemlékek</u>										
<u>Katolikus templomok</u>	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
<u>Református templomok</u>	X	X	X			X			X Templom nincs, csak imaterem	X
<u>Kápolnák</u>	X Sándor-Metternich sírkápolna, Gyarmatpuszta				X Temetőkápolna (műemlék)	X Rózsafüzér Királyné Kápolna (2004-ben felújítva)		X	X	X
<u>Szobrok</u>	X		X (pl. Szent Orbán-szobor)		X	X (pl. Szentháromság, Szent Rókus-szobor)	X Lourdes-i Mária-szobor		X	X

	Gyermely	Héreg	Környe	Szárliget	Szomor	Tarján	Várgesztes	Vértessomló	Vértesszőlős	Tatabánya
<u>Kálváriák</u>	X felújítása tervek közt szerepel				X romos, felújítása tervek közt szerepel	X néhány éve felújították		X (felújítva)		X
<u>Várak/kastélyok</u>	X vadászkastély	X "Kiskastély" a Gerecse oldalában (volt hercegprímási kastély)				X Somlyóvár sáncainak maradványai a közeli Nagy-Somlyó-hegyen	X Gesztesi vár és "Kisvár"	X Vitány-váromjai		
<u>Emlékművek</u>	X 1848-as emlékmű, világháborús emlékmű millenniumi kopjafa	X 1848-as emlékmű, világháborús emlékmű, millenniumi kopjafa, Magyar Zoltán emlékoszlop	X Milleniumi emlékkő, világháborús emléktáblák, kitelepítettek emlékműve, Árpád-emlékmű	X 1848-as és millenniumi emlékmű	X Milleniumi emlékkő, világháborús emléktáblák	X Világháborús emlékművek, 1956-os forradalom emlékműve, millenniumi emlékmű	X Milleniumi emlékkő, világháborús emlékmű	X Világháborús emlékművek, bányász emlékmű, millenniumi kopjafa	X Világháborús emlékművek, millenniumi emlékoszlop	X
<u>Hagyományos pincesorok</u>	X		X			X			X	
<u>Egyéb műemlékek/ épületek</u>	X Sándor-Metternich sírkápolna, Gyarmatpuszta		X Római emlékövek, katolikus templom oldal-kápolnája, Árpád-kori körtemplom maradványa, római katolikus plébániaház		X Nepomuki Szent János-szobor, copf stílusú temetőkápolna, "Utcai kápolna", "kép-oszlopok, Szent Vendel-szobor, Kőkereszt	X Református templom (országosan védett műemlék), körpincek, Szent Anna kereszt		X Harangláb (Mária-szobor), régi iskola épülete, tájház (felújítás alatt)	X Öreg iskola épülete, régi parasztházak	X
<u>Egyéb érdekesség, látnivaló</u>	X Tanösvény, sétaútvonal a Bagó-hegyen	X Király-Kút, Kis és Nagy-Gerecse, "ősnádas"	X Környei-tó, millicentenáriumi emlékpark	X Harangláb, Magyar Vértanúk Keresztje (Zuppa-tető), védett növények és állatok	X Kakukk-hegy (védett növények, körpanoráma)	X Pes-kő, Kis-Somlyó (kulcsosház), Tornyópuszta (nemesi kúriák maradványai)	X Sziklaüreg, Zsigmond-kő, Országos Kék Túra helyi szakaszai	X Templom sétány, Üdülőfalu, Milleniumi park, Napsugár park	X Kacsás-tó, Által-ér síkja, Bükk-völgy, Halyagos-hegy	X